

PENGEVIRKE

Tidsskrift for ny bankkultur – Utgis av Cultura Bank

nr. 3 · 2013

Tema:

Penger

Hvordan penger virker

Av Jannike Østervold

Siden 1999 har andelskassen Merkur i Danmark og Cultura Bank i Norge samarbeidet om å lage bladet Pengevirke. En av de første oppgavene var å finne et navn som passet like godt både på norsk og dansk. Resultatet ble det nyskapte ordet 'Pengevirke', som gir assosiasjoner både til den eldre betydningen av virke, 'yrke, virksomhet', men også til

virke i betydningen 'fungere', altså hvilke virkninger pengene skaper. Innholdet i bladet reflekterer begge disse betydningene: Hvordan pengene som settes i banker som Cultura Bank og Merkur arbeider i realøkonomien og skaper verdier der og hvordan pengeøkonomien mer generelt fungerer.

Dette nummeret handler nettopp om penger. Fra et historisk tilbakeblikk til de første pengene og frem til de elektroniske Bitcoins. Bankene har også en viktig rolle, de tar imot innskudd og yter lån, som igjen kommer tilbake som bankinnskudd, og de elektroniske pengene utgjør en stadig større del av pengemengden.

Lars Pehrson ser i sin artikkel på pengenes funksjoner: De kan brukes til å kjøpe varer og tjenester, de kan lånes bort eller

gis bort. Hvordan vi velger å bruke pengene har ulike samfunnsøkonomiske konsekvenser. Men en ting er hva vi gjør med pengene – noe annet hva de gjør med oss. Som Arne Øgaard sier i sin artikkel gir pengene oss både frihet og skaperkraft, men de kan også fange oss. Men man kan leve godt med lite penger, mener Molly Greger, som selv er et levende bevis på at det går an.

Gjennom Pengevirke vil vi oppmuntre og oppfordre leserne til å ha et bevisst forhold til den skaperkraften som ligger i pengene. Når du putter økologiske gulrøtter og fairtrade kaffe i handlekurven, betaler du for at økobonden og kaffeprodusenten skal kunne opprettholde produksjonen og gi deg og andre muligheten til å velge økologisk og fairtrade også i fremtiden.

Pengevirke i endring

Fra dette nummeret er produksjonen av bladet lagt om ved at den norske og den danske utgaven av Pengevirke ikke lenger har felles layout og trykking. Det gir oss frihet til å ta inn flere norskproduserte artikler i bladet. Vi har fortsatt et redaksjonelt samarbeid med det danske Pengevirke og vil utveksle artikler med dem. Kom gjerne med innspill til oss om hva du synes vi skal skrive mer om.

Cultura Bank driver sin virksomhet etter prinsippene for 'social banking'. Det innebærer for det første at utlånsformålene vurderes etter etiske kriterier og for det andre transparens – det vil si at innskytterne får vite hva pengene lånes ut til. Cultura Bank arbeider for at etikk og moral skal innarbeides i det økonomiske liv gjennom et nytt syn på penger, økonomi og lønnsomhet, hvor man ikke ensidig fokuserer på egen nytte.

Cultura finansierer blant annet prosjekter som kan forbedre økosystemene, skape renere luftmiljø, gi verdige sosiale forhold, dekke behov for omsorg og gi barn og ungdom bedre oppvekstvilkår. Cultura samarbeider med lignende bankinitiativer i andre land og med organisasjoner som WWF og Redd Barna, Norge.

Cultura Bank har en balanse på ca. 540 mill. Nok. Det er 16 medarbeidere på kontoret i Oslo. Banken har kunder over hele landet.

Cultura Sparebank, Postboks 6800, St. Olavs plass,
N-0130 Oslo, Tlf. +47 22 99 51 99,
cultura@cultura.no, www.cultura.no

Innhold

Penger er tillit 4

Er penger bare penger? 6

Penger – frihet og skaperkraft 8

Bitcoin – en digital valuta 10

Kort nytt 12

Fra garantert minsteinntekt til borgerlønn 14

Å leve godt med lite penger 16

Ideene flommer på Social Innovation Camp 18

Mobbing med mening 20

Pengenes liv i banken! 21

Nytt fra Cultura 22

Ulike syn blant samfunnsøkonomene 26

Økonomer med fokus på miljø og samfunnsansvar:
William Rees 28

Rapport fra et spennende fredssymposium i Jondal 30

Aktuelle bøker 31

Kommentar:
Verdisamvirke – grønn assosiativ økonomi 34

Penger er tillit

Pengene og deres historie handler om tro og tillit. Tillit til at den verdi vi i fellesskap tillegger våre betalingsmidler er varig. At vi kan bytte de stykkene papir vi har i lommen med fysiske varer eller tjenesteytelser.

Av Karl Johnsen, Pengevirke Danmark

Før vi fikk penger, byttet vi til oss varer, og det gjør vi fremdeles i dag. Men nyere forskning peker på at bytting ikke nødvendigvis har vært en bærende del av økonomien. Ikke minst på grunn av de komplikasjonene som oppstår når man skal finne noen å bytte med som har noe man selv gjerne vil ha. I stedet mener flere historikere at tidligere samfunn baserte sin økonomi på gaver. Ved å ta imot en gave forpliktet mottakeren seg ikke til å gi en spesifikk ytelse eller en vare igjen, men til å bidra til fellesskapet. Det fungerte som en slags uformell forsikring, hvor en mislykket jakt eller en dårlig høst ikke betød at en i gruppen måtte sulte, hvis resten av fellesskapet hadde mat nok.

Verdens første bankbok

I dette lyset kan man se penger som en formalisering av forpliktelsene som var knyttet til gavene. Man gikk fra å skylde 'noe' til å skylde noe spesifikt, som ble symbolisert ved pengene. De første pengene var faktisk ikke mynter, men leirtavler. For omkring 5000 år siden begynte prestene i Mesopotamia nemlig å føre regnskap med hva som ble utvekslet i templene. Tempelet ble en slags handelssentral hvor man kunne etterlate sine varer og få et tilgodehavende skrevet på en leirtavle. På den måten kunne man komme tilbake og kjøpe noe en annen gang, samtidig som utvekslingen ble enklere, fordi man ikke behøvde å bytte likt. Man kunne få en mer eksakt avstemt pris for varen sin enn når man måtte bytte en geit for fire høns.

Dermed ga pengene også den svakere parten mulighet for å få en mer rettferdig byttehandel.

I motsetning til i gaveøkonomien fikk man også i høyere grad mulighet for å styre hvor lenge man ville vente med å tilfredsstille sitt behov, da man fikk en symbolsk gave i form av penger tilbake med det samme. Forpliktelsen ble samtidig mer abstrakt, da den ikke lenger var knyttet til bestemte personer.

Bruken av penger ga dermed mulighet for å utvide kretsen av dem man handlet med. Man behøvde ikke lenger å ha blind tillit til at den man ga et brød ville gi noe tilbake en annen gang. Til gjengjeld måtte man ha tillit til at andre på et annet tidspunkt ville ta imot de metallstykkene eller andre symboler man fikk i bytte.

Ingen praktisk anvendelse

Felles for alle penger er at de ikke har noen praktisk anvendelse som svarer til den verdien de representerer. For omkring 4000 år siden i Kina og senere i Nordafrika og hele Sydøstasia begynte man å betale med muslingskjell. I Mikronesia brukte man store, runde steiner. Andre steder har man betalt med pels, forskjellige metaller og mye annet. Men uansett om det er muslingskjell eller det er gull, så er tilliten helt sentral. Det er bare fordi vi har tillit til at pengene har en verdi at systemet fungerer. Den praktiske anvendelsen avspeiler ikke den verdien som vi er enige om at de har. Dette er enda tydeligere med

papirpenger. Bruksverdien av sedlene er bare en brøkdel av den verdien de representerer. I det øyeblikket tilliten er vekk, mister symbolene verdien.

Tillit er avgjørende

Da symbolet ikke i seg selv har en verdi som tilsvarer den verdien som det symboliserer, krever det at alle involverte anerkjenner verdien av pengene.

Det er sikker derfor mange mynter er blitt preget med relieffer av de kongene eller keiserne som har utstedt myntene. De første myntene kom fra middelhavsområdet omkring 300 år f.Kr. Noen av de første myntene bar de romerske keiserens relieff og har vært brukt fra Afrika til Skandinavia. De la sin person og sitt embete til grunn for verdien. Tvilte man på kongens mynt tvilte man også på kongens makt.

Digitale penger

I dag eksisterer langt den største delen av pengene våre ikke engang på papir, men utelukkende digitalt. I prinsippet er det ikke annerledes enn de leirtavlene som sumererne hadde. Men transaksjonene går hurtigere og er mer komplekse, og de er enklere å flytte rundt. Jo enklere og mer håndterbart et betalingsmiddel er, desto enklere blir det også å gjemme dem og hope dem opp. Når pengene ikke er fysiske, er det heller ikke lenger nasjonalbanken som styrer hvor mange penger det skal være. Mens det før var konger og senere nasjonalstater som – gjennom nasjonalbankene – kunne utstede penger, blir nye penger i dag skapt i en mer ugjennomsiktig prosess.

Pengene blir skapt i bankene

La oss ta et eksempel: Hvis en mann setter 50 000 kr i banken, kan en andel av de 50 000 lånes ut til en kvinne som vil bygge et nytt badeværelse. Hun låner kanskje 25 000 kroner til å betale håndverkeren, som setter dem inn på sin konto. Vi forutsetter her at banken har egenkapital nok til å påta seg risikoen ved lånene.

Slik vi beregner pengemengden eksisterer det nå 75 000 kr. De opprinnelige 50 000 kr fra mannen og de 25 000 fra

håndverkeren. I gode tider blir pengemengden typisk større, og i dårlige tider blir den mindre. Det er i høy grad kundene i banken som angir tempoet. Jo hurtigere pengene blir lånt igjen, desto hurtigere blir de multiplisert. I motsetning til tidligere vokser pengemengden altså uten at verken konger eller nasjonalbanker er involvert. Den problematikken tas også opp i omtalen av Ole Bjergs bok *Gode Penge*, omtalt annet sted i bladet. Nasjonalbanken forsøker i stedet å styre pengemengden ved å kjøpe og selge penger fra bankene.

Hvor mange penger finnes det?

Når man skal telle opp den samlede pengemengden, skjeller man mellom forskjellige typer penger. Det er de fysiske, altså mynt og sedler, som det er ca. 55 milliarder kr av i Danmark. Det er som sagt bare nasjonalbanken som kan utstede dem. Men når man teller opp pengemengden, tar man også med forskjellige bankinnskudd. Dem er det vesentlig flere av, nemlig litt over 1 000 milliarder kr. Mens kontantmengden har vokst ca. 8 % de siste seks år, har pengemengden vokst med 15 % i samme periode.

Kortsiktig økonomi

Fler og fler av våre penger eksisterer altså bare digitalt på konti. Det er ikke nytt, og det er heller ikke i seg selv et problem. Men det gir mulighet for å flytte penger raskt og derved tjene enorme summer på for eksempel konstant å kjøpe og selge verdipapirer i ekstremt kortsiktige investeringer. Slike rene spekulasjonstransaksjoner gjør ikke mye nytte for seg i realøkonomien.

Når ellers relativt velfungerende samfunn som Island og Kypros dukker under fordi enorme konsentrasjoner av spekulasjonsmidler har undergravd de samfunnene som de burde tjene, så kan man spørre seg selv om det er pengene som tjener oss, eller om pengesystemets kompleksitet og størrelse har gjort oss avhengige av et system vi ikke lenger har full kontroll over. Bankene må ta sin del av ansvaret for å redusere spekulasjonsøkonomien for å kunne gjenopprette tilliten til banksystemet, der hvor det har sviktet.

Er penger bare penger?

Slik blodet beveger seg rundt i hele organismen og tilfører den energi, flyter pengene rundt i samfunnsorganismen. Som mennesker tilfører vi samfunnet energi med pengene som redskap.

Av Lars Pebrson, administrerende direktør i Merkur Andelskasse, Danmark

I en tid hvor penger og økonomi av mange oppfattes som noe abstrakt og fremmed, som ligger utenfor den enkeltes innflytelse, er det på sin plass å se på hvordan vi som enkeltpersoner, organisasjoner og virksomheter kan virke konkret gjennom pengene.

Det finnes 3 grunnleggende måter å anvende penger på – og all bruk av penger tilhører en av dem.

Kjøp

Det første, og for de fleste nok mest nærliggende, er å kjøpe noe for pengene. Penger kan omsettes i varer, og derved dekker vi våre behov. Våre kjøp muliggjør at produsenter og handelsledd kan bringe samme slags varer frem til hyllene og dermed til de neste forbrukere som vil kjøpe. I virkeligheten betaler vi ikke for den varen vi tar med hjem – den har en annen allerede betalt, men for den neste varen av samme slag. Et eksempel: En snekker skal fremstille en stol. Med pengene fra den foregående stolen kan han dekke sine behov i den tiden som går med til fremstillingen. Er prisen ikke tilstrekkelig, går prosessen i stå (snekkeren dør av sult underveis). Derfor er det viktig at vi handler med hverandre på basis av rettferdige priser – priser som ideelt sett er avtalt mellom forbruker og produsent, slik som det til en viss grad skjer i Fair Trade. Slik blir vi 'politiske forbrukere', for gjennom våre kjøp bestemmer vi om det skal være økologiske og andre bærekraftig fremstilte varer som skal produseres i morgen – eller om den kjemiske industrien etc. også skal få holde hjulene i gang. Penger brukt på denne måten kan vi kalle kjøpepenger. De inneholder energi til å bringe bestemte varer frem til forbrukerne. Tidsmessig varer energien bare kort tid, nemlig til varen er produsert. Med kjøpepengene følger ansvar for produksjonsprosessene som holdes i gang og for f.eks. de arbeidsforhold som knyttes til handelen.

Lån

Hvis vi ikke har behov akkurat nå, kan vi i mellomtiden overlate pengene til andre. Det kaller vi å låne ut pengene, og i vårt samfunn skjer det hovedsakelig gjennom banker og pensjonskasser. En bank er ikke et oppbevaringssted for penger, men et sted hvor pengene kanaliseres ut til privatpersoner og bedrifter

som lån. Pengene er hele tiden i bevegelse og kan derfor sammenlignes med blodet i den menneskelige organisme. Penger brukt på denne måten kan vi kalle lånepenger. Lån kan noe som kjøp ikke kan: De kan sette i gang noe som ikke var der fra før. Liksom snekkerens fremstilling av en stol var et enkelt eksempel på hvordan kjøpepengene arbeider, er selve etableringen av snekkerens verksted og fremstillingen av den første stolen et eksempel på anvendelse av lånepenger. Med lånepenger setter vi nye initiativer i gang på bakgrunn av de evner og den kunnskap initiativtakeren har. Bankens oppgave er å vurdere om låntakeren har de rette kvalifikasjonene og om den påtenkte aktiviteten er lønnsom. Hvis vi med det siste mener at avkastningen skal være bærekraftig når vi tar hensyn til miljø og sosiale forhold, må banken ta dette inn som en sentral del av vurderingene. Lånepengenes energi rekker nemlig betydelig lenger enn kjøpepengenes.

„Lånepengenes energi rekker nemlig betydelig lenger enn kjøpepengenes. Selv lenge etter at lånet er betalt tilbake har vi som samfunn glede av eller problemer med den aktiviteten som ble satt i gang.“

Selv lenge etter at lånet er betalt tilbake har vi som samfunn glede av eller problemer med den aktiviteten som ble satt i gang. Hus står lenge, og da er det spørsmål om de er økologiske bygg eller betongklosser med innklimaproblemer?

Penger, som investeres som egenkapital i virksomheter (aksjer/andeler), er også en slags lånepenger – de tar bare større risiko. Ønsker vi en bærekraftig utvikling, må vi ta ansvar for hva våre lånepenger setter i gang. Diskusjonen om hvorvidt en bærekraftig eller 'grønn' plassering av pengene gir mindre avkast-

ning enn tradisjonelle bunner i at man ikke regner med følgeomkostningene av for eksempel investeringer i forurensende virksomheter. Kretsløpet er enkelt: Pensjonssparernes penger bygger opp det samfunnet som de kommende pensjonister kommer til å leve i, og betales ikke kostnadene nå, kommer de garantert senere!

Gave

Det tredje og siste vi kan gjøre med pengene er å gi dem bort. I likhet med kjøpepengene har lånepengene også sine begrensninger: De kan bare brukes med suksess hvis de nødvendige evner, ferdigheter og kunnskaper allerede er tilstede. Mangler ett eller flere av disse elementene, må det gaves penger til! Gaves penger bruker vi i alle former for utdanning, helt fra barneskolen og til universitetet, i forskning og i kulturlivet. Her skapes

ny viten og utvikles nye evner og dermed selve grunnlaget for samfunnets utvikling i fremtiden. Gavepenger er derfor de aller mest produktive pengene – den største avkastningen fås ved å gi bort pengene! Dette skal forstås helt bokstavelig og rasjonelt: En storstilt forskningsinnsats på solenergi kan skape en enorm samfunnsmessig avkastning. Den samme innsatsen forsøkt finansiert med lånepenger, kan bli kvalt på kort tid, fordi lånepengene er forbundet med forpliktelser og ikke gir tilstrekkelig frirom. En annen variant av gavepengene finner vi på det mellommenneskelige området, når vi stiller penger til rådighet for barn, gamle, syke eller andre, som ikke selv kan tjene penger. Vi kunne jo ikke drømme om å forlange tilbake de pengene vi har gitt barna våre til mat og klær gjennom 18 år – men vi regner med at de til gjengjeld vil bidra til våre pensjoner når vi blir gamle. Gavepenger arbeider i Norden i stor utstrekning gjennom skattene. Det er på den ene siden uttrykk for en solidarisk holdning, på den annen side etterlater det oss lett i en passiv rolle, hvor private og bedrifter ikke føler forpliktelse eller får inspirasjon til å gi bort deler av sitt overskudd. Det er faktisk et stort problem i samfunnsøkonomien at enorme kapitalmengder til stadighet hoper seg opp i næringslivet, banker etc. uten å bli 'vitalisert' ved å bli gitt bort og skape kultur og nye evner. I stedet sendes pengene tilbake til samfunnet som lån og investeringer. Det er imidlertid ikke prosjekter nok til å låne ut til eller investere i, og konsekvensen blir derfor oppskrudde priser på jord, oppblåste aksjekurser

og spekulasjoner av enhver art. Tusenvis av milliarder beveger seg rundt på børsmarkedene hver eneste dag uten noen reell forbindelse til den virkelige 'menneske-økonomien', dvs. der hvor verdier skapes og forbrukes.

Aktiv handling

Som borgere har vi altså 3 måter vi kan tilføre samfunnet energi på gjennom pengene og ta medansvar for samfunnsutviklingen. Vi kan:

- » Treffe bevisste valg når vi gjør innkjøp
- » Plassere våre penger slik at de fremmer bærekraftig samfunnsutvikling
- » Gi velvalgte gavebidrag som gir impulser til nyutvikling eller annet som vi særlig er engasjert i

De to første punktene er lette å gjennomføre. Mange gjør det allerede, og ellers er det bare å gå i gang. Mulighetene er til stede og tilgjengelige for de aller fleste. Også gavepengene kan vi arbeide med, selv om vi starter i det små. På et eller annet tidspunkt i livet får de fleste flere penger til rådighet enn de har vært vant til, for eksempel ved arv, salg av hus etc. Og har man først erfart hvilken energi som ligger i pengene, er det et spennende redskap å arbeide med!

En tidligere utgave av artikkelen har vært trykket på dansk i Pengevirke 2/2002.

Penger – frihet og skaperkraft

Av Arne Øgaard

Det er vanskelig å definere eksakt hva penger er, men deres funksjon kan beskrives fra mange ulike vinkler. Samlet gir beskrivelsene et nyansert bilde.

For oss vanlige mennesker er frihetsaspektet kanskje det vesentligste. Penger er det som gir oss mulighet til å gjøre det vi vil. Vi kan skaffe oss de tingene vi vil ha og bevege oss til kjente og ukjente steder. Store deler av verdens befolkning mangler disse mulighetene, de lever med sult og liten bevegelsesfrihet. De lengter etter de mulighetene som penger kan gi dem.

Men selv om penger gjør oss frie, kan de også fange. Vi som har mye kan lett føle at vi aldri får nok. I Norge blir mange misfornøyde hvis reallønnen ikke stiger hvert år. Noen som lever tilfreds, kan blir bitre hvis de oppdager at andre tjener mer enn dem selv. Dette gjelder spesielt når de tenker at det ikke er noen god grunn til en slik lønnsforskjell. Blant topplederne virker det som noen ikke blir fornøyde uansett hvor mange millioner de måtte få i lønnspålegg. Vi har havnet i en situasjon hvor mennesker vurderer sin egenverdi i forhold til hva de får i lønn.

Det er noe av pengenes natur at de fanger vår oppmerksomhet slik at vi ikke ser alt det som kan ha større verdi, som for eksempel gleden av å gjøre et nyttig arbeid og det å leve med i naturens skiftninger. Det at penger gir oss mulighet til å kjøpe alt er selvsagt heller ikke sant. Arne Garborg sier i sitt dikt *Um Pengar*, at pengene kan gi oss alle tings overflate, men de gir oss ikke kjernen, det vesentlige. Vi kan kjøpe medisiner, men ikke helse, mat, men ikke matlyst, myke senger, men ikke søvn, kunnskap, men ikke visdom, stas, men ikke skjønnhet, kameraler, men ikke vennskap, tjenere, men ikke troskap osv. Forklaringen på at vi aldri får nok penger kan ligge i at de aldri kan gi oss de verdiene som gjør oss virkelig tilfredse.

Moderne forbruksforskere har funnet at det å shoppe og anskaffe nye ting gir mange et lite kick, en intens, men kortvarig glede. Dypere glede og tilfredsstillelse må vi finne på andre måter.

Gjeld

Et helt annet aspekt av penger får vi når vi tar utgangspunkt i det tyske ordet Geld, som betyr penger og er beslektet med vårt ord gjeld. Har vi penger så er det noen som skylder oss noe. Denne betydningen av penger kan vi tenke oss har oppstått i et samfunn hvor folk hjalp hverandre med arbeidet. Du graver grøfter i tre dager sammen med din nabo. Ut fra en bytterettferdighet skulle han så hjelpe deg i tre dager med et

lignende arbeid. Men nå er det ikke sikkert at han har tid til det, og da er det praktisk at han kan gi deg penger slik at du kan få noen andre til å arbeide for deg.

Sett ut fra denne vinkelen betyr det å ha mye penger at man har mulighet til å få mye gjort. Det vil si at penger er potensielt arbeid, og det innebærer en form for makt. All form for makt kan misbrukes og bør derfor innebære en form for ansvar. Det vil si at den som har penger, enten det er mye eller lite, må være seg bevisst hva pengebruken forårsaker av virkninger i verden. Blant de som har vært opptatt av bevisst pengebruk har boikottsiden fått mest oppmerksomhet. Man vil ikke kjøpe fra det og det landet og den og den produsenten fordi de har pletter på sitt rulleblad. Det er selvsagt en akseptabel holdning, men minst like viktig som ikke å støtte dem som gjør noe tvilsomt, er det å støtte dem som anstrenger seg for å tilføre samfunnet spesielle kvaliteter. Når vi bruker pengene bevisst på denne måten, bidrar vi til at de får fornyende skaperkraft. Det krever imidlertid at vi frigjør oss fra rollen som 'homo oeconomicus', et primitivt vesen som blindt kjøper det som er billigst og plasserer pengene der vi får mest igjen for dem i kroner og øre. Vi kan i stedet kjøpe varer fra produsenter som vektlegger miljøverdier og sosiale forhold i sin produksjon.

Det å bruke mindre på seg selv og mer på å skape i verden betyr ikke at man gjør noe offer. Gleden ved å bidra til positiv utvikling kan bety mer enn det å kjøpe flere ting. Å betale mer for økologisk mat gir oss ikke bare gleden av å være medskapende til en mer miljøvennlig jordbrukskultur, men kan også gi et mer opplevelsersrikt og næringsrikt kosthold. Å sette penger i banker som Cultura og Merkur gir innsikt i hva pengene lånes ut til, og du slipper bekymringene for hva et hedgefond kan foreta seg for å skaffe innskyterne høyest mulig avkastning. Du kan også bidra til mye nyskaping ved å gi frie gavepenger til ulike former for kultur. Mulighetene er mange om vi bare klarer å tilkjempe oss den nødvendige indre friheten.

En viktig del av det hele må være at vi inspirerer hverandre og samarbeider både organisert og uorganisert. Når en ser hvor makteløse politikerne står overfor dagens økonomiske kriser, kan det synes som viktig at flest mulig engasjerer seg bevisst i denne delen av samfunnslivet.

Hvis vi aktivt undersøker hvilke virkninger vår pengebruk får i samfunnet både lokalt og globalt, vil vi se at vi hver dag kan gjøre kreative valg, som er med på å forme vår felles fremtid.

Bitcoin – en digital valuta

Den digitale valutaen Bitcoin var tenkt som en enkel og sikker måte å overføre penger på til mottakere hvor som helst i verden. Men siden systemet tillater anonymt eierskap og anonyme overføringer av verdier, kan det også misbrukes.

Av Tom Erik Støwer, Co-founder Lilly Apps

Bitcoin er en digital betalingsform som oppsto i 2009. Siden da er det kommet mange flere til, men Bitcoin er langt den mest kjente og utbredte. Hos den største vekslingstjenesten for Bitcoin, Mt. Gox, handles det for tilsvarende 30 millioner kroner daglig, og det er i skrivende stund Bitcoins verdt 8,5 milliarder kroner i omlop. Den tekniske barrieren og mystikken forbundet med den gjør at Bitcoin fremdeles er noe for de spesielt interesserte.

Når du kjøper eller mottar en Bitcoin, så havner den i en digital lommebok, som du har lagret på datamaskinen. Lommeboken består av to krypteringsnøkler, en privat og en offentlig. Den offentlige nøkkelen fungerer som mottakeradressen din. Når noen sender deg en Bitcoin, så blir din offentlige nøkkel lagt til i myntens transaksjonshistorikk – som et fingeravtrykk, og transaksjonen blir deretter kryptert med betalerens private nøkkel. Betalerens offentlige nøkkel kan deretter brukes til å

verifisere transaksjonen og deg som mottaker. Deretter er det kun din private nøkkel som kan brukes til å overføre mynten videre til andre.

Mynten er bare din i den forstand at det er du som sitter på den private nøkkelen. Mister du denne, mister du også mynten. Får uvedkommende tilgang til den private nøkkelen ... Lommeboken din er bare så sikker som du gjør den til selv.

Det finnes tjenester som tilbyr seg å oppbevare lommeboken din for deg – litt som en bank. Men disse kan også bli, og har blitt, utsatt for angrep.

Motivasjonen for å bruke Bitcoins ligger først og fremst i at det er forholdsvis dyrt å overføre små beløp på den tradisjonelle måten, og det er en viss risiko forbundet med dette. De fleste tenker seg om to ganger før de taster inn kredittkortnummeret sitt på en nettside de ikke kjenner fra før. Svindel er en del av regnskapet til kredittkortselskapene.

Tom Erik Støwer har jobbet i IT-bransjen siden 2007, blant annet som utvikler, prosjektleder og selger. Fra 2011 til 2013 var han redaktør for yr.no i NRK. Nå er han uavhengig konsulent og utvikler produkter blant annet i Lilly Apps.

Tom Erik Støwer. Foto: Eirik Solheim / NRKbeta

„Motivasjonen for å bruke Bitcoins ligger først og fremst i at det er forholdsvis dyrt å overføre små beløp på den tradisjonelle måten, og det er en viss risiko forbundet med dette.“

Bitcoin-transaksjoner kan ikke annulleres. Derfor forsvinner behovet for en meklende tredjepart. Når du betaler med Bitcoin, så får mottakeren pengene uansett. Det eneste som gjenstår er å kontrollere at selve transaksjonen er gyldig.

Når jeg betaler deg med en Bitcoin, så sender jeg de digitale pengene direkte fra min datamaskin til din. Et massivt nettverk av samarbeidende datamaskiner kontrollerer ved hjelp av distribuert krypteringsteknologi at du ikke forsøker å 'double-spende', eller bruke den samme mynten flere ganger. Kontrollen krever mye maskinkraft, og dette virker demotiverende for de som forsøker å forsøple nettverket med falske transaksjoner.

Det er nemlig mer lønnsomt å bidra. På samme måte som gullgravere bidrar med arbeidskraft og maskiner, bidrar Bitcoin-gravere med datamaskinkraft. Belønningen, i nye Bitcoins, sørger samtidig for at nye mynter blir satt i omløp med jevne mellomrom. Tilveksten av nye penger skjer imidlertid etter en fast plan. Hvert fjerde år blir tilveksten av nye mynter halvert. Det vil til sist altså være en bestemt og forutbestemt mengde Bitcoins. Hvis det blir stigende etterspørsel etter Bitcoins, kan den bare etterkommes ved at verdien av dem blir større. Altså deflasjon, i motsetning til den inflasjon som vi kjenner fra langt de fleste andre valutaer.

I april var verdien på en Bitcoin oppe i over 220 dollar. Markedet var tydelig overopphetet. Samtidig ble Mt. Gox

utsatt for synkroniserte ondsinnede angrep og ble til tider satt ut av drift. Dette førte igjen til en panikksituasjon der veldig mange vekslet inn sine Bitcoins hos andre vekslingsjenester, i frykt for at systemet snart ville kollapse. Kursen raste til langt under halvparten på kort tid.

Til tross for kollapsen i vår har Bitcoin overlevd, og verdien er stabilisert godt under april-nivå. På Bitcoin sin Wiki-side er det listet opp over 1 300 selskaper som godtar Bitcoin som betalingsmiddel. Men det er nok per i dag ikke mulig å basere sin personlige økonomi bare på Bitcoins. Det er ikke utbredt nok.

Bitcoin er ikke uventet også gjenstand for ulovlig handel, blant annet gjennom nettstedet The Silk Road, en mørk og anonym del av internett der de fleste narkotiske stoffer kan kjøpes helt anonymt. Myndighetene i flere land, deriblant Norge, følger nok nøye med på utviklingen.

Dette er dårlig PR for de som håper at Bitcoin en dag vil kunne erstatte statsregulerte valutaer. Mystikken som Bitcoin er omgitt med, gjør nok også sitt til at et eventuelt gjennombrudd nok vil la vente på seg. Selv om tanken er god – en enkel, sikker og billig måte å overføre penger på til hvem som helst i verden – så er vi langt unna massiv utbredelse. Men om finansinstitusjoner lar seg skremme, bør de kanskje heller la seg inspirere?

Kort nytt

Vil du lære om teknologi og samfunnsendring?

Professor Are Krokan ved NTNU i Trondheim tilbyr nå et gratis nettbasert kurs om teknologi og samfunnsutvikling. På dette kurset vil du lære om de sentrale mekanismene i den digitale økonomien og konsekvenser for utvikling av digitale tjenester, forretningsmodeller og organisasjoner. Innholdsmessig tilsvarer kurset Teknologi og samfunnsutvikling (SOS6501), men det gir ingen studiepoeng. Kurset er et såkalt MOOC-kurs (Massive Open Online Course). Slike kurs er beregnet på at de skal være åpne og kunne ha mange deltakere. De er stort sett gratis og gir ikke studiepoeng.

Kurset er det første MOOC-kurs i Norge, men internasjonalt finnes det et rikt kurstilbud fra mange velrenomerte universiteter. Liste over åpne, gratis MOOC-kurs finner du på www.mooc-list.com.

arnek.wordpress.com
mooc.no

MOOC

Oppstart i februar 2014!

3-årig gårdsbasert utdanning i biodynamisk-landbruk BINGN (Biodynamic Initiative for the New Generation – Nordic)

I forrige nummer av Pengevirke skrev vi om arbeidet som pågår med å etablere en grunnleggende 3 årig utdanning i biodynamisk landbruk i Norden. Utdanningsprosjektet har som målsetning å starte opp i februar 2014.

Sentrale i prosjektet er Laura Klemme og Clemens Gabriel, som har reist rundt og besøkt over 100 gårder i Norden med tanke på å skaffe praksisplasser for fremtidige studenter og for å styrke nettverket mellom de biodynamiske gårdene.

Når dette skrives har det vært avholdt et vellykket sommerseminar for 20 interesserte. Initiativgruppen har arbeidet frem en skisse for en 3-årig lærerplan, et forslag til avtale mellom gård, student og utdanningen samt at de har begynt å etablere en krets av mentorer. Det pågår parallelt et arbeid med å skaffe finansiering av prosjektet, sikre at utdanningen får en form for kreditering som gir formell kompetanse, og det arbeides med å finne en form som passer i alle de nordiske landene.

De som vil støtte BINGNs utdanning økonomisk, ønsker å delta som student eller få mer informasjon, kan kontakte: Laura Klemme: laura@bingn.org
Clemens Gabriel: clemens@bingn.org

Elizabeth Wirsching, Laura Klemme og Clemens Gabriel – tre av ildsjelene som arbeider for å realisere en utdanning i biodynamisk landbruk i Norden.

OSLO BYRØKT – med inspirasjon fra Pengevirke og Bybi København

Oslo Byrøkt vil gi deg en grønnere, summende by. Og er du redd for bier, kan Marius Presterud behandle din insektfobi

Oslo Byrøkt ble til i møtet mellom Marius Presterud og Mikkel Dagestad og deres felles interesse for arbeideridentitet og nærhet til egne produksjonsmidler. Presteruds teft for kulturentreprenørskap og Dagestads økologiske engasjement fikk valget til å lande på urban birøkting. Til daglig er de ledere i henholdsvis Skapning AS og GreenBean DA, begge med firmakonto i Cultura Bank. Med Oslo Byrøkt ønsker de å etablere bigårder på taket av næringsbygg i urbane strøk, i bytte mot honningprodukter og takrøkting. De vil også selge kortreist, lokalprodusert, plantevernmidelfri råhonning til et fåtall utvalgte aktører i Oslo. Alt overskudd skal gå til å videreutvikle bedriften. Første produkt fra Oslo Byrøkt blir honning fra Herligheten Bybigård på Sørenga, noen minutter fra Operaen, midt i trafikkmaskineriet. Her har de og fire medrøktene tre kuber og et par hundre tusen bier. Ideen om Oslo Byrøkt ble til etter at Marius Presterud leste en artikkel om urban birøkting i Danmark i Pengevirke nr. 4, 2012. Bybi København henviste ham videre til Ragna Ribe Jørgensens nyoppstartede Bybi Oslo, der han i dag er prosjektleder. I tillegg tilbyr han behandling av insektfobi via sin privatpraksis. Med Oslo Byrøkt håper han og Dagestad at vi kan se frem til en grønnere hovedstad, med villblomster i hvert veikryss og et smakfullt biprodukt.

For behandling av redsel for bier og andre fobier, kontakt Marius Presterud på Bybi.no eller Psykologbasen.no www.facebook.com/oslobyroekt

Nei til reklame

Miljøagentene har startet en avfallsreducerende kampanje for å få ned mengden unødvendig papirsøppel, samt utslipp av CO₂ i forbindelse med trykk, distribusjon og avfallshåndtering av tonnevis med 'unødvendig reklame og gratisaviser'. Postkassemerker er sendt ut til alle husstander i Sogn & Fjordane, hvor de har fått støtte til å gjøre dette, samt deler av Bergen. Miljøagentene håper å få støtte til å sende dette ut til alle husstander i landet neste år! Om det finnes noen bedrifter eller personer som vil støtte dette prosjektet så ta kontakt med Miljøagentene. *Gratis avis og reklame nei takk!* merket kan også bestilles i nettbutikken til Norges Naturvernforbund om du ønsker å reservere deg.

Leserne av Pengevirke kan også lage sin egen lapp/ skilt eller klippe ut fra bladet.

Der klemmer er valuta

I juli gikk en spesiell begivenhet av stabelen i Trondheim. Laiv-spillet *Hug street* ble spilt. En laiv er en type improvisert drama som foregår uten publikum, og uten fastlagt manus, men med rammer som er gitt av en forfatter. Hver deltager har en rolle, en fiktiv person de later som de er gjennom hele spillets varighet. Denne gangen var deltagerne meglere på Hug Street, der tørre tall og verdipapirer var erstattet med en alternativ økonomi bestående av håndtrykk, klemmer og andre svært håndgripelige varer. Hug Street er skrevet av Fredrik Hossmann og er en del av Larpfactory bok prosjektet (larp= live role-playing).

larpfactorybookproject.blogspot.no

In hugs we trust, Tenk globalt, klem lokalt. Illustrasjon: Li Xin

Fra garantert minsteinntekt til borgerlønn

I Dauphin i Canada ble det fra 1974 til 1978 gjennomført et pilotprosjekt med garantert minsteinntekt (Mincome). Dette fikk liten innvirkning på arbeidsmarkedet, men det hadde en markert effekt på innbyggernes livskvalitet. Dette gjaldt både hos de som fikk og hos de som ikke fikk Mincome.

Av Anja Askeland, leder av Borgerlønn-BIEN Norge

En politisk skifte førte til at prosjektet ble avsluttet i 1978. 1800 kartonger med dokumentasjon ble ikke åpnet før i 2009, men da ble materialet gjennomgått av doktor i medisin, Evelyn Forget. Hun fant 8,5 % reduksjon i sykehusbesøk (10–12 % for gruppen som fikk Mincome), færre arbeidsrelaterte ulykker, mindre vold i hjemmet, færre bilulykker og en sterk reduksjon i psykiatriske innleggelser. Unge fattige valgte å ta utdanning fremfor å ta dårlig betalte jobber. Kvinner med små barn arbeidet mindre.

Når også de som ikke mottok Mincome fikk en bedring av livskvaliteten, kan det være fordi de opplevde en større trygghet. De visste at de også ville få Mincome hvis noe skulle skje. Bøndene trengte ikke frykte at avlingen skulle slå feil.

Borgerlønn i Afrika og India

Minsteinntekt gis til de som tjener lite eller ingenting, mens borgerlønn gis til alle. Landsbyen Otjivero i Namibia var preget av håpløshet, sult og fattigdom. I 2004 ble det dannet en koalisjon av kirker, fagforeninger og frivillige organisasjoner som initiativtakere til borgerlønn. I 2008 hadde de samlet inn nok penger og gikk i gang med et toårig pilotprosjekt.

I Otjivero bodde omlag 1000 personer. Alle som var under 60 år og som var bosatt der 1. januar 2007, fikk en ubetinget månedlig utbetaling på 100 namibiske dollar. Dette førte umiddelbart til en mobilisering av lokalsamfunnet. De dannet et lokalt råd på 18 personer, som veiledet landsbybeboerne slik at de ikke ble fralurt pengene. Rådet bidro også til å tilrettelegge for en god utvikling i landsbyen. Resultatene var påfallende positive. Fattigdommen ble redusert fra 76 % til 37 %, og dermed ble det også en sterk reduksjon av underernæring blant barn. Frafallet på skolen falt fra ca. 40 % til nesten 0 % på ett år. Etter innføringen betalte 90 % av foreldrene skolepenger og investerte i skoleuniformer til barna.

Det skjedde også en markant økning i den lokale økonomiske sirkulasjonen. Noen familier startet små virksomheter, som produksjon av murstein, bakeriutsalg, skreddervirksomhet, etc. Siden beboerne nå fikk økt kjøpekraft, handlet de mer lokalt, og flere av virksomhetene kunne dermed overleve og vokse. Andre positive effekter var redusert gjeld og økt sparing, samlet kriminalitet falt med 42 %, og kvinner ble mindre avhengige av menn.

I Madyar Pradesh i India foregår det nå et lignende pilotprosjekt. Det er formet etter samme mønster som i Namibia, og den demokratiske funksjonen til landbyrådet i Otjivero ble ansett som viktig for en god utvikling. I India har Self Employed Women's Association (SEWA) samme rolle som landsbyrådet. Tilsammen 20 landsbyer bestående av 6000 mennesker er med på pilotprosjektet. De foreløpige resultatene er veldig gode både når det gjelder, fattigdom, ernæring og utdanning. Også her har det kommet i gang en spiral av økonomisk vekst.

Anja Askeland er bachelor i utviklingsstudier og student ved Universitetet i Oslo

I landsbyen Otjivero i Namibia fikk alle innbyggere under 60 år 100 namibiske dollar i måneden. Det bedret helse og økonomi, fikk igang lokale arbeidsplasser og reduserte kriminalitet og fravall på skolen. Foto: bignam.org

Trygghet for inntekt

En trygg inntekt gir øket livskvalitet. Både i Canada og Namibia fikk spesielt de unge et bedre liv og flere muligheter. Det å kunne ta utdanning kan gi gode utviklingsmuligheter både for den enkelte og for samfunnet. En annen viktig observasjon var at kriminaliteten sank begge steder. Den som får, trenger ikke å ta fra andre. Studiene viste også fremskritt for kvinner og likeverd. I Namibia reduserte det kvinnes avhengighet av transaksjonsbasert sex. Barnas borgerlønn ble utbetalt til den som hadde hovedomsorgen, og det var i de fleste tilfellene mødrene. Også dette bidro til større selvstendighet for kvinnene. I Dauphin førte Mincome til at mødre hadde friheten til å velge å være hjemme med små barn lenger. De hadde mulighet til å velge den aktiviteten de selv anså som mest verdifull. I et velstandssamfunn har vi allerede et for høyt forbruk, og vi må tenke annerledes om vekst. Det som øker livskvaliteten og kvaliteten til samfunnet kan vise seg å være andre aktiviteter enn de som i dag gir en lønnsinntekt.

Uten stigmatisering

Å motta trygd oppleves som stigmatiserende. Noe av det samme vil gjelde for en garantert minstelønn. En borgerlønn

som gis til alle vil fjerne slik stigmatisering. Stanislas Jourdan, som er leder av EU initiativet for borgerlønn, beskriver borgerlønnen som en kulturell impuls, den skal utbetales som en menneskerett. Å realisere en slik reform vil kreve at vi ser på arbeid og verdiskaping på en helt ny måte.

Basic Income Earth Network (BIEN) definerer borgerlønn som en betingelsesløs, universell grunninntekt, som utbetales til hver borger uavhengig av andre forhold. Dette vil gi menneskene frihet, og friheten fører til at vi må ta ansvar for våre egne liv. Innføring av borgerlønn bør derfor være tilknyttet utviklingen av et lokaldemokrati. Borgerlønnen skal være upåvirket av andre inntekter. Mange stiller spørsmål om hvordan en slik lønn skal finansieres og om den vil gjøre de rike rikere. Det finnes ikke noe enkelt svar på disse spørsmålene. I BIEN Norge er det flere ulike tanker om hvordan dette skal gjennomføres i praksis, og det nedsettes nå en arbeidsgruppe som skal samordne og utvikle de ulike ideene. Vi håper at de gode resultatene fra Canada og Namibia kan inspirere flere til å bli med i dette viktige arbeidet.

Les mer: www.borgerlonn.no

Å leve godt med lite penger

Molly Greger bor i Oslo og lever godt på under det halve av hva Statens institutt for forbruksforskning mener er et rimelig forbruk. Gjennom byttingen LETS deler hun sine erfaringer med andre og opptjener gjennom dette timer til gode, som hun kan bytte inn i tjenester, som hjelp til transport eller hårklipp.

Av Jannike Østervold

Statens institutt for forbruksforskning (SIFO) har beregnet at en kvinne mellom 20 og 50 år som bor alene og ikke har bil trenger 7 430 kroner for å opprettholde et rimelig forbruksnivå. Likevel sier Molly Greger at hun lever godt på under det halve. Hun måtte lære seg å leve billig da hun en periode som student bare hadde 2 000 kroner igjen etter at husleien var betalt. Nå er det blitt en livsstil.

Vi var to personer som hadde respondert på Mollys tilbud om å gi råd om hvordan man kan leve godt med lite penger. Jeg spurte om lov til å dele tipsene med Pengevirkes lesere og fikk straks ja. I løpet av møtet skjønte jeg at dette var helt i tråd med Mollys tankegang om at den som har kunnskap har et ansvar for å dele den med andre.

Impulskontroll

Første bud når man har lite penger er å kontrollere sine impulser og planlegge innkjøpene. Hvis du skal kjøpe noe, still deg kontrollspørsmålet om du virkelig trenger det, eller om du bare har lyst på det. Og om du virkelig trenger det – kan du låne det, kjøpe det brukt eller bytte det til deg?

Når du har lite penger, må du mange ganger finne deg i å vente på å få tilfredsstilt et behov. Ofte kan du spare penger ved å finne ut hvor du kan bestille varen billigst på nettet. Molly har for eksempel nettopp fått en tonerkassett i posten, sendt fra Tyskland. Riktignok er den resirkulert, men den gjør samme nytte som en ny og koster halvparten så mye. Den vatterte konvolutt blir tatt vare på for gjenbruk.

Molly Greger (til høyre) sammen med Siri Mittet fra Omstilling Sagene. Bildet er tatt under Geitmyrsdagene, der Molly lærte bort hvordan man kan lage sin egen grobladsalve

Molly bruker Internett flittig til informasjonsinnhenting. Hun vil ha best mulig faglig underbygging for sine meninger om helse, ernæring og et rettferdig samfunn. „Med tilgang på Internett har vi ikke noen unnskyldning for å si at vi ikke visste,“ sier hun, etter å ha fortalt hvorfor hun ikke ønsker å bo midt i byen, med sterk stråling fra alle mobilmastene. Molly mener at vi alle har et ansvar for å skaffe oss informasjon om hva som kan være helseskadelig og gjøre det vi kan for å passe på vår egen helse og miljøet.

Mat og drikke

Molly er veganer, men man behøver ikke å være det for å bli inspirert av hennes eksempel. Hun bruker rene råvarer, mest mulig økologisk og lager mat fra bunnen. En av nøklene til å spare på matvarebudsjettet er god planlegging, slik at du får utnyttet alle råvarene og unngår å kaste mat. I gjennomsnitt kaster hver nordmann ca. 1 kg spiselig mat hver uke. Våg å være en kreativ kokk, ta utfordringen med å finne på nye retter ut fra hva du har i skapet, og ikke lag mer mat enn du behøver. Improviser og ta vare på råvarene. Hvis tomatene holder på å bli bløte, lag en tomatsaus og frys den ned. På Mollys budsjett er det lite plass for restaurantbesøk eller kaffebarer, hun foretrekker hjemmelaget mat sammen med venner. Hun bruker heller ikke penger på tobakk eller alkohol.

Rengjøringsmidler, sjampo og kosmetikk

Med noen ganske få ingredienser kan man lage en lang rekke rengjøringsmidler og kosmetikkprodukter, forteller Molly. Du kommer langt med natron, sitron, 35 % eddikessens og kokossmør. Natron kjøpes inn i store kvanta, ikke de små posene som selges i matvarebutikkene. Med avkok av sitronskall tilsatt eddikessens får du et friskt duftende rengjøringsmiddel for kjøkkenet. Molly forteller at hun ikke har kjøpt sjampo eller deodorant de siste 7 årene. Håret vasker hun med natron og vann, og deodoranten er laget av like deler kokosolje og natron, tilsatt noen dråper velduftende olje. Kokosoljen er veldig anvendelig og kan blant annet også brukes som skokrem. Molly lager også bl.a. myggolje, ansiktsvann, leppepomade, sminkefjerner og hudkrem. I tillegg til at hun sparer penger er det også en hyggelig og meningsfull hobby.

Vi får lukte og kjenne på vaskemidler, deodorant og kremer. Tannpastaen har en frisk og behagelig smak av peppermynte og salt. Mange av produktene inneholder bare ingredienser som kan spises.

Klær

Mange ganger har vi bare et ønske om forandring, det behøver ikke nødvendigvis å være nytt. Har du pent brukt tøy som du ikke bruker, er det kanskje noen andre som blir glade for å få det. Molly har vært på byttemarked, som organiseres av LETS-gruppen i Oslo. Du kan også gjøre som noen av LETS-medlemmene og organisere 'byttemiddag' med venner og venners venner, der alle tar med mat til et felles måltid og ting de vil bytte bort. Eller besøk en bruktbuikk. Molly viser frem en fin ullkåpe, kjøpt brukt for 80 kroner.

Hvis du kjøper nytt, kjøp kvalitet som varer. Igjen er det viktig med planlegging. Vent til varene kommer på salg, og kjøp plagg som ikke er altfor motepreget, så du kan ha dem flere år.

Møbler og utstyr til huset

Nesten alle tingene i leiligheten til Molly er fått, kjøpt brukt eller hjemmelaget. Det er forbausende hvor mye fint som gis bort eller selges svært rimelig på finn.no. Det er også grupper på Facebook der mange fine ting skifter eier uten at det er penger involvert, for eksempel gruppen *Oslo: Gis bort, byttes, ønskes*, med nesten 28 000 medlemmer.

Plantene i Mollys vinduskarmer er laget fra stiklinger, og kopper fra Fretex er brukt til å ha planter i. En glasskaraffel som har inneholdt eddik får nytt liv som blomstervase.

Oppsummering

Molly oppsummerer kort de viktigste elementene i en nøktern og bærekraftig livsstil : „Bruk hodet, styr impulsene, ikke vær lat, gjør grundig research, kjøp kvalitet, vær kreativ, og ikke vær redd for å spørre etter det du trenger.“

Sifos referansebudsjett

SIFO sier om budsjettet: „Med et rimelig forbruksnivå menes et forbruk som kan godtas av folk flest. Det oppfyller kravene til vanlige helse- og ernæringsstandarder og gjør det mulig for husholdets personer å delta i de mest vanlige fritidsaktivitetene på en fullverdig måte“

Husholdningstype: Kvinne mellom 20 og 50 år, som bor alene og ikke har bil.

Individspesifikke utgifter pr. måned

Utgifter til mat og drikke:	2 030
Utgifter til klær og sko:	780
Utgifter til personlig pleie:	650
Utgifter til lek og fritid:	930
Utgifter til reise (kollektivt):	630

Husholdsspesifikke utgifter pr. måned

Utgifter til andre dagligvarer:	240
Utgifter til husholdningsartikler:	320
Utgifter til møbler:	310
Utgifter til telefon, mediebruk, diverse fritidsartikler:	1 450

Totalt forbruk pr. måned er kr. 7 340

Du kan beregne referanseforbruk for andre husholdningstyper på www.sifo.no

Ideene flommer på Social Innovation Camp

I løpet av en intensiv arbeidshelg på Social Innovation Camp får kreative samfunnsinnovatører hjelp av et dyktig tverrfaglig team til å lage prototyper av ideene sine.

Av Merete Grimeland og Therese Bybring, World Wide Narrative AS

Den første Social Innovation Camp ble avholdt i England i 2008. Målet var å demonstrere i praksis hvordan webteknologi kunne brukes for å skape et bedre samfunn. Social Innovation Camp utviklet seg videre til et program og en metode for å skape samfunnsinnovative løsninger og bedrifter. Metoden har spredd seg til mange land og går i korte trekk ut på at personer som forstår samfunnsutfordringer får hjelp av programmerere, designere og forretningsutviklere til å bringe ideene et skritt videre mot realisering.

Den første Social Innovation Camp i Norge ble gjennomført i mai 2013. Bak Social Innovation Camp Norway står bedriften World Wide Narrative AS (WWN), en kreativ lab for samfunnsinnovasjon. Vi i bedriften, Therese Bybring og Merete Grimeland, er opptatt av å forbedre livskvaliteten for unge mennesker gjennom digitale medier og entreprenørskap. Etske løsninger og samfunnsbevisste valg er viktig for oss, og derfor er WWN også kunder i Cultura Bank.

Programmet Social Innovation Camp er delt inn i tre faser. Den første er 8 uker med åpen invitasjon til å melde på ideer, hvorpå et dommerpanel velger ut seks kandidater som går videre til camp. Den andre fasen er selve campen som varer i 48 timer. Her jobbes det med forretningsidé og prototype for

produktene. Den tredje fasen er et 12 ukers oppstartsprogram hvor hver enkelt uke har eget tema.

Til campen fant vi programmerere, designere, forretningsutviklere og andre som hadde lyst til å hjelpe til. Campen var støttet av Sparebankstiftelsen DNB med lokaler og deilig mat. SoCentral som holder til i lokalene var vertskap. Hvert prosjekt hadde en prosjektleder som bistod gjennom helgen og sørget for fremdrift i arbeidet. Deltakerne jobbet intenst i 48 timer, noe som gjør at følelsene svinger gjennom hele registeret – alt fra enorm glede til sterk frustrasjon. Det er ofte slik kreative prosesser kan være.

19 spennende prosjekter var påmeldt, og 6 av disse ble valgt ut av dommerpanelet. Panelet bestod av Hallstein Bjercke, byråd for kultur og næring i Oslo kommune, Torgeir Waterhouse fra IKT Norge, Annette Skeie Jakobsen fra SmartCare AS, Maja Adriansen fra Startup Norway, Thomas Bergøy Johansen fra Mesh, og Lily Ash Sakula fra Social Innovation Camp UK.

Og vinneren var: Memorylanes

Etter en lang diskusjon dommerne i mellom, vant Memorylanes. Hallstein Bjercke begrunnet avgjørelsen med at storytelling hadde et godt potensial til å skape en positiv identitet for byer som Oslo. I premie fikk Memorylanes tre kontorplasser i kontorfellesskapet Mesh i tre måneder, i tillegg til at de og resten av deltakerne fikk tilbud om å følge fase 3, oppstartsprogrammet vi arrangerer, som er sponset med lokaler av 657Oslo.

Sosialt entreprenørskap handler om å ta tak i samfunnsutfordringer med innovative løsninger. Å være sosial entreprenør handler ikke om å være frivillig, men om å bygge en bærekraftig organisasjon som kan realisere en idé. Organisasjonen må så utvikles slik at den stadig blir større og bedre til dette. Vi mener at det er positivt at man kan tjene penger på å gjøre noe som er nyttig for samfunnet. Det vi kan gjøre for å få frem flere innovasjoner er i større grad å åpne opp for kreativitet. Innovasjonskulturen rundt oss er i stor grad preget av den kritiske tankegangen vi møter når vi kommer med ideer. Vår oppfordring er derfor: Hvis noen har en idé, tenk heller på hvordan du kan hjelpe til å få den bedre, og ikke på hva som er galt med ideen!

Neste års Social Innovation Camp Norway planlegges i disse dager. Hvis du har lyst til å delta, kan du kontakte WWN på fixing@worldwidenarrative.com

World Wide Narrative AS, som består av Therese Bybring og Merete Grimeland, står bak den første Social Innovation Camp i Norge.

Prosjektene som deltok på Social Innovation Camp 2013

Midgard av Snorre Paulsen. Ideen til Snorre er en web- og app-løsning som gjør det lettere for oss å velge bedre. Han vil hjelpe oss å finne ut av hvordan vi bedre kan bruke forbrukermakten vår.

Just Fashion ved Marte Djupesland. Hun lager en webbutikk hvor hun matcher forbrukere som er opptatt av etisk mote med designere som lager etisk bevisst mote.

Memorylanes ved Caroline Chaffin, Kristin Svendsen, Monica Strømdal, Natale Hugvik og Lu Ding. Ideen til Memory Lane var en app som skal bruke storytelling til å skape sterkere identitet og tilhørighet i et nærmiljø. De vil samle inn historier om mennesker som lever og har levd der de er. Historiene deles gjennom en app, som lar deg bli kjent med byen på en ny måte.

Ingrid Katrine Amundsen med Grønn Dumpsterdiver. Det kastes mye som andre kunne hatt bruk for. Ingrid Katrine ønsker å gjøre noe med det. Hennes idé var en app som viser hvor det står containere i Oslo til enhver tid, slik at "skattejegere" kan finne møbler, materialer og ting og tang som ikke trenger å kastes, og som dermed får leve videre. Slik vil mengden avfall reduseres.

Morten Øverby med Digital Pilleboks. Ideen til Morten var en app som er en digital pilleboks som kan varsle deg om når du skal ta medisinerne dine, la deg utsette en dose og minne deg på den igjen senere, logge legemidlene du har tatt, og være koblet sammen med legemiddellisten for å varsle brukeren om uheldige bivirkninger / farlige kombinasjoner av legemidler.

Kono, som er en leksehjelpstjeneste laget av en gruppe på syv mennesker som møttes på Oslo Youth Challenge. Mehmet Kaan Inan, Mathias Tøllerud, Marcus Tveit Karkash, Victoria Hovland, Mohammad Akram Khan, Hans-Martin Erlandsen og Trude Silsand.

Les mer om Social Innovation camp 2013 på www.sicamp.no
Les mer om World Wide Narrative og deres prosjekter på www.worldwidenarrative.com

WORLD WIDE
narrative

**social
innovation
camp
NORWAY**

Vinneren Memorylanes i dyp konsentrasjon på campen.

Memorylanes – Foto: Monica Strømdal

Cultura Bank er medlem av den internasjonale organisasjonen Global Alliance for Banking on Values (GABV). I kommende blader vil vi bringe glimt fra hva som foregår hos andre medlemsbanker over hele verden. I denne artikkelen kan du lese om et av medlemmene i GABV, den kanadiske banken Vancity, som har startet en kampanje for å støtte en lokal bedrift med gode sosiale eller miljømessige kvaliteter.

Mobbing med mening

Av Jannike Østervold

Når Vancity inviterer til Good Money Mob er det ikke mobbing av lokale bedrifter som står på agendaen. Tvert i mot er det en aksjon for å støtte det lokale næringslivet. Til sin første Good Money Mob har de valgt ut tre spesielle bedrifter, som på hver sin måte bidrar til et bærekraftig samfunn. Det er kafeen *East of Main Café*, som gir overskuddet av kafédriften til et kulturprosjekt for fattige barn; det er sjokoladebutikken *XOXOlat*, som sies å ha noe av verdens beste økologiske og fair trade sjokolade og det er butikken *Hip Baby*, som selger fargerike og lekre økologiske og giftfrie klær og leker til småbarn.

På nettsiden til Vancity kunne du stemme på en av de tre bedriftene, en av dem skulle bli den utvalgte bedriften til å bli 'mobbet'.

Lokale småbedrifter skaper liv og trivsel

Good Money Mob bringer mennesker sammen. Det ligner på en flash-mob (du har kanskje sett filmer på YouTube, der mennesker i en folkemengde plutselig begynner å synge eller danse midt på gaten, og flere og flere slutter seg til?) Men istedenfor å gjøre noen innstuderte dansetrinn skal denne mobben gjøre noe bra for det lokale næringslivet. På en bestemt dag og tid kommer de i flokk og gir den utvalgte bedriften et løft i omsetningen. For det lokale næringslivet er utrolig viktig for å skape liv i lokalmiljøet, de små spisestedene og spesialbutikkene gjør det trivelig. Aksjonen skal øke bevisstheten om at det har en effekt hvor du velger å bruke pengene dine. Hvis du bruker dem i lokalmiljøet, i de små butikkene og kafeene, øker sjansen for at de overlever og at du har et hyggelig sted å komme tilbake til en annen gang.

Etter avsluttet avstemming ble det *East of Main Café* som vant. Tidspunkt for mobbingen ble kunngjort på Facebook, og

Siden vi ikke har noe bilde fra Good Money Mob, viser vi istedet en flash-mob i Paris. Aksjonene har det til felles at mange mennesker som ikke kjenner hverandre møtes på et offentlig sted.

77 personer meldte seg på. Det ble gjennomført en vellykket aksjon, med fullt hus i kafeen.

Regler for 'Good Money Mob'

Slik foregår en 'Good Money Mob':

- Trinn 1:** En lokal bedrift velges ut ved avstemning
- Trinn 2:** En gruppe mobbere samler seg ved bedriften
- Trinn 3:** Mobberne viser sin kjærlighet ved å kjøpe noe
- Trinn 4:** Mobberne samles og feirer en vel gjennomført aksjon

Så hvis du har en bedrift du gjerne vil støtte i ditt lokalmiljø – start en 'mobbeaksjon'. Og skriv gjerne til Pengevirke og fortell om den. Og så til sist, en utfordring til leserne: *Hva skal vi kalle 'Good Money Mob' på norsk?* Forslag kan sendes til joe@cultura.no. Det beste forslaget får en overraskelse i posten.

Vancity er en kooperativ bank i Britisk Columbia i Vestcanada, med 500 000 medlemmer.

Pengenes liv i banken!

En bank er en virksomhet som er styrt av streng offentlig kontroll. Men dens helsetilstand er også avhengig av aktive eiere.

Av Arne Øgaard

For de fleste er banken et sted hvor de både har lån og hvor lønnen kommer inn slik at de selv kan tappe den gradvis ut med bankkort og nettbank. Det er et sted hvor pengene er trygt plassert. Noen klarer å spare mer enn de tjener. For dem blir bankene et sted for langvarig oppbevaring hvor det også er mulig å motta litt renter. Før i tiden var banken en bygning hvor en gikk og snakket med folk og hvor en kunne tomme sparegrisen på disken. I dag er det langt sjeldnere at vi har behov for å oppsøke banken fysisk, men det er fortsatt mulig. Cultura Sparebank holder til i en gammel bygård på Holbergs plass i Oslo og er en høyst oppgående sparebank.

Inne i banklokalene arbeider 15 mennesker. De holder regnskap med pengestrømmen, passer på at myndighetenes krav blir innfridd, tar i mot henvendelser og bringer ut informasjon. Spesielt viktig er låneavdelingen. Her vurderes alle lånesøknader ikke bare i forhold til betalingsevne og sikkerhet, men også i forhold til Culturas etiske retningslinjer. Banken gir gunstigere betingelser for boliglånet hvis huset kan karakteriseres som en miljøbolig.

Andre låntagere trenger hjelp og rådgivning til en bevisstgjøring av om deres ideer er økonomisk levedyktige. Mange får låne penger til å virkeliggjøre sine ideer. Nye prosjekter vokser fram og beriker verden, men låntagerne må betale rente for å låne disse pengene. Det er disse renteinntektene og gebyrene som opprettholder livet i banken. Disse pengene trengs til husleie og driftsutgifter, lønninger, renter til innskyterne og i gode år også et utbytte til dem som har egenkapitalbevis i banken.

Egenkapitalen begrenser bankens utlån

Egenkapitalbevisene er hoveddelen av bankens egenkapital, og størrelsen på egenkapitalen bestemmer både hvor stor det største lånet til et enkelt foretak kan være og hvor stor den totale utlånsmengden kan være. I en sunn bank må det være en god balanse mellom innskudd og egenkapital. Hvis Cultura får store innskudd uten en tilsvarende økning i egenkapitalen, kan ikke banken låne ut til alle som trenger, men må i stedet plassere pengene i Norges Bank eller la dem sirkulere i andre banker. I dag er Cultura Sparebank kommet i en slik situasjon, det trengs at flere kjøper egenkapitalbevis. Det trengs men-

nesker som kan gjøre langsiktige investeringer for å sikre bankens formål. Hvis mange kjøper noen egenkapitalbevis er det like verdifullt som om noen kjøper mange. Et slikt bevis er et verdipapir som kan sammenlignes med en aksje på den måten at det kan selges igjen og at det kan gi utbytte, men Culturas egenkapitalbevis noteres ikke på Oslo Børs og egner seg derfor ikke for dem som spekulerer i kurssvingninger. I banken er det hele tiden en viss omsetning av disse papirene, men de selges først og fremst i bankens jevnlige emisjoner.

En demokratisk bank

Både innskytere og egenkapitalbevisiere velger medlemmer til bankens forstanderskap. Forstanderskapet møtes to ganger i året, og på vårmøtet velger dette bankens styre. Forstanderskapet velger også kontrollkomiteen, som følger at banken drives forsvarlig både økonomi, lovgivning og bankens innskyter og egenkapitalbevisiere mulighet til å påvirke bankens utvikling. Foreløpig er det ikke så mange som benytter seg av denne muligheten, kanskje fordi de er tilfreds med bankens arbeid. Men muligheten til medbestemmelse er reell.

med i
i forhold til
ideer. Er du både
har du dobbel
mulighet til å påvirke bankens utvikling.
Foreløpig er det ikke så mange som benytter seg av denne muligheten, kanskje fordi de er tilfreds med bankens arbeid. Men muligheten til medbestemmelse er reell.

„Egenkapitalbevisene er hoveddelen av bankens egenkapital, og størrelsen på egenkapitalen bestemmer både hvor stor det største lånet til et enkelt foretak kan være og hvor stor den totale utlånsmengden kan være.“

Nytt fra Cultura

Nye ansikter i kundesenteret

Vi ønsker **Andreas Hokholt Haugerud** (32) velkommen som fast ansatt i kundesenteret, der han hjelper kunder både over telefon og i skranken. Han er født og oppvokst på Nesodden, der han gikk i Steinerbarnehage og på Steinerskole, og han bor nå i Vestby. Etter videregående har han jobbet i ulike bransjer, alle innen verdihåndtering, og han har også fått tid til å tilbringe 3 måneder i Shanghai. Når han ikke er på jobben, er han gjerne sammen med familie og venner, spiller litt gitar og sykler seg en tur innimellom.

På grunn av permisjoner har vi også to vikarer, som deler sin tid mellom arbeid og studier. **Ingrid Øyrehaugen** (27) og **Sjur Jonas Østervold** (20).

Ingrid er fra Oslo og bor nå i Kværnerbyen med samboer og barn. Hun har en bachelorgrad i kultur og samfunn og en mastergrad i engelsk litteratur fra Universitetet i Oslo. Med jobb, studier og barn blir det ikke så mye fritid, men trening og strikking er aktiviteter hun gjerne vil ha tid til. „Jeg ønsker å jobbe i Cultura Bank fordi den er annerledes enn andre norske banker og har et verdigrunnlag som jeg kan stå for“, sier Ingrid.

Jonas studerer utøvende fiolin ved Norges Musikkhøgskole og har vært kunde i Cultura Bank siden han åpnet støttekonto for Redd Barna som 6-åring. Han har gått på Rudolf Steinerskolen på Hovseter og på musikklinjen på Foss. Sitt første spilleoppdrag hadde han på Culturaprisutdelingen i 2005, med Lerkekvartetten.

*Fra venstre:
Andreas, Ingrid og
Jonas. Foto: Stian
Torstenson*

Sluttet

Rebekka Evensen og Tom Andresen har valgt å slutte i banken. Vi ønsker Rebekka lykke til med videre studier og takker begge for god innsats og godt samarbeid.

Cultura Bank har inngått avtale med SDC

Cultura Bank har nå inngått avtale med SDC om å konvertere til deres systemplattform. Konvertering er planlagt til oktober 2014. Vi vet at mange av våre bedriftskunder har savnet en ordentlig bedriftsnettbank – det gleder vi oss til å kunne tilby. I tillegg til at vi vil få tilgang til ny funksjonalitet, som vil gi kundene et bedre produkttilbud og effektivisere bankens drift, vil det også redusere bankens IT-kostnader. SDC leverer i dag banksystemer til en lang rekke banker i Skandinavia, blant annet til bankene i Eika-alliansen.

Abonnement på elektronisk utgave av Pengevirke

Det er nå mulig å abonnere på Pengevirke i elektronisk utgave. Når det kommer et nytt nummer av Pengevirke, får du tilsendt en e-post med lenke til det nye nummeret, der du kan laste det ned som pdf. Dersom du ikke lenger ønsker å motta bladet i papirutgave, må vi få beskjed om det pr. e-post.

Bestille Pengevirke i elektronisk utgave: www.cultura.no/Abonnement

Avbestille papirutgaven: Send en e-post til cultura@cultura.no og si fra at du vil stoppe abonnement på papirutgaven. Husk å oppgi hvilket navn abonnementet står på.

Se opp for nettsvindler

Det dukker stadig opp e-postmeldinger som gir seg ut til å være fra en bank, et kortselskap eller annet kjent firma. Historiene kan være forskjellige, men felles for alle er at de gjerne vil ha tak i kortinformasjonen din eller annen informasjon som de kan misbruke. Meldingene kan også være forsøk på å infisere maskinen din med virus, ved å få deg til å trykke på lenker.

Får du slike meldinger, så slett dem uten å trykke på eventuelle lenker. En bank eller et kortselskap vil aldri be deg om å oppgi sensitiv informasjon pr. e-post.

Hvis du har vært uheldig og kommet til å gi fra deg kortopplysninger til uvedkommende, ring 08989 for å sperre kortet, og kontakt banken så snart som mulig for å sjekke om kortet er blitt misbrukt.

Nordisk bankkor

Årets nordiske bankmøte mellom andelskassen Merkur (Danmark), Ekobanken (Sverige) og Cultura Bank ble avholdt i Tisvildeleje, der et 30-talls skandinaviske bankmedarbeidere møttes for å utveksle erfaringer og dele inspirasjon. Et av høydepunktene var det improviserte nordiske bankkoret, som i løpet av en eneste øvelse presterte å synge på forhånd ukjent repertoar 3-stemt, under ledelse av Agnete Fredslund.

Sangglade bankmedarbeidere på nordisk bankmøte i Tisvildeleje Foto: Stian Tørstenson

På kafé uten penger

Møterom og kantine var gjort om til kafé. Glade mennesker spiste og drakk og hygget seg på Café Cultura, på Restaurant Day 18. august. Og noen av dem gikk på kafé uten penger, men fikk servering likevel.

Restaurant Day startet i Finland i 2011. Det arrangeres 4 ganger i året og er perfekt for alle som drømmer om å drive restaurant, men ikke vil gjøre det til et yrke. På Restaurant Day åpnes det pop-up restauranter i private hjem, butikker, på arbeidsplasser eller utendørs. Det er fritt frem for alle som har lyst til å lage restaurant for en dag.

Cultura Bank hadde velvillig stilt lokale til disposisjon for en pop-up kafé med økologisk vegetarmat på Restaurant Day 18. august. På menyen sto blant annet suppe og pai med biodynamiske grønnsaker fra Culturakunden Ommang Søndre, og kokkene var Jannike Østervold og Francesco Spinali, med hjelp av Molly Greger og Jonas Østervold. Det var godt besøk i kafeen, og flere av gjestene satte pris på at det også fantes veganske alternativer, både suppe, pai og kaker.

Som et lite eksperiment med lokal valuta kunne gjester som var medlemmer av byttingen LETS bytte en LETS time mot mat og drikke i kafeen. Eller de kunne bidra med å bake en kake og bli godskrevet en time, som eventuelt kunne brukes til å kjøpe mat i kafeen. Tre av gjestene stilte opp med hjemmebakte kaker, deriblant muffins og cookies, til stor glede for barna. På kafeen var også et bokbyttebord, med gratis bøker.

Kaféen lokket med gratis mat til dem som ville bidra med kulturinnslag, men det var ingen som hadde latt seg friste av tilbudet denne gangen. På den første Café Cultura i mai hadde vi besøk av en pianist og to akrobater. Vi ønsker oss levende musikk på neste kafé!

Blir det Café Cultura på neste Restaurant Day 16. november? Det kan du få vite når det nærmer seg ved å følge med på www.cultura.no eller ved å 'like' Café Cultura på Facebook.

Jannike Østervold, Molly Greger og Francesco Spinali i travel aktivitet på kjøkkenet til Café Cultura

Nytt fra våre kunder

Bygggestart i Hurdal økolandsby

13. september feiret nåværende og fremtidige beboere, samarbeidspartnere og venner av Hurdal økolandsby at arbeidet nå er i gang med å lage vei og bygge 45 boenheter i Huldra Økogrend. Banksjef Lars Hektoen var til stede på bygggestart-

festen og overbrakte gratulasjoner fra Cultura Bank, som har vært en mangeårig samarbeidspartner for økolandsbyen. Et flott arrangement, med tale av ordfører Runar Bålsrud og musikk av Spellemannsprisvinner Frode Haltli.

Vil du være med på å lage miljøvennlig grendekollektiv for seniorer?

Cultura Bank har tatt initiativet til å støtte opp om miljøvennlig boligbygging, gjennom å tilby gunstige miljøboliglån. I den anledning vil jeg lyfte tanken om å etablere miljøvennlige grendekollektiver for seniorer.

Seniorkollektiver er ikke en ny oppfinnelse. Det finnes allerede fler urbane kollektiver, som fungerer som et sosialt og praktisk fellesskap, men dette er tenkt plassert nærmere naturen, kanskje i landlige omgivelser i forbindelse med et gårdsbruk, med tilgang til dyrkbar mark for hagestell og dyrkning av egne grønnsaker mm. Prosjektet er foreløpig på idéstadiet, men for å utvikle det videre trenger vi å få flere interessenter på banen, som synes ideen er tiltalende og ønsker å delta i den videre planleggingen.

Så hvis du mener at prosjektet har potensial og kunne passe for deg, ta kontakt med undertegnede.

Med vennlig hilsen Panda Bygg v/ Piet Jensen
T: 99 00 84 37 el. piet@pandabygg.no

Vital egenkapital

Cultura Bank vokser og får nye kunder, både tilgang på innskudd og etterspørsel etter lån er god. Dette har ført til at banken nå nærmer seg grensen for hvor mye den kan vokse uten å få tilførsel av ny egenkapital.

Av Lars Hektoen, banksjef

Cultura Bank arbeider sammen med sine kunder for sosial rettferdighet og en økonomisk utvikling som tar hensyn til naturens tåleevne. Som eneste bank i Norge praktiserer vi full åpenhet om våre utlån, våre innskytere og eiere har rett til å vite hva pengene deres er med på å finansiere.

Da banken startet i 1998 ble 10 millioner i egenkapital hentet inn gjennom utstedelse av egenkapitalbevis (tidligere kalt grunnfondsbevis). Siden har egenkapitalen vokst til over 50 millioner. Bankens forvaltningskapital er mer en 10-doblet i løpet av 15 år og ligger nå på rundt 560 millioner. For å kunne vokse videre må banken igjen styrke kapitalgrunnlaget.

Nytt datasystem og bedret driftsøkonomi

Vi har vært gjennom en periode med lave renter og stigende kostnader, som har gjort at banken de siste årene ikke har generert overskudd nok til å betale utbytte til sine eiere. De siste 2 årene har banken derfor arbeidet for å skape grunnlaget for en mer lønnsom drift. Det viktigste elementet er bytte av data-plattform, noe banken i 2012 tok regnskapsmessig høyde for gjennom full avskrivning av det gamle systemet. Nytt system fra den danske dataleverandøren SDC, som blant annet betjener Eika-alliansen av mindre sparebanker, vil etter planen være i drift i oktober 2014. Dette betyr 3 ting: Først og fremst bedre tjenester til bankens kunder. Der nest vesentlig lavere og ikke minst forutsigbare kostnader. Og, sist men ikke minst, deltakelse i et datafellesskap, som sikrer at en liten bank som Cultura

kan følge med en stadig mer krevende utvikling av myndighetskrav og nye bankprodukter. Automatisering av en del oppgaver som i dag er manuelle vil gjøre det mulig å vokse videre uten en tilsvarende økning i bemanningen.

Slik kan du bidra til bankens fortsatte vekst

Styret har en målsetning om å holde kapitaldekningen godt over lovens minimumskrav og har bedt forstanderskapet om å godkjenne en emisjon av nye egenkapitalbevis. Vi vet at Cultura Bank har mange støttespillere, og vi tror mange av disse ønsker å bidra til at banken nå kan ta et stort skritt videre i sin utvikling.

Innskuddskundene kan bidra gjennom å omdisponere deler av sin langsiktige sparing. Banken har 500 millioner kroner i innskudd fra sine kunder. Hvis 5 % av disse midlene ble investert i egenkapitalbevis, ville det gi 25 millioner i kapital og en mulighet til å øke utlånene med over 150 millioner kroner.

Hvis våre 6000 Facebookvenner kjøpte hvert sitt egenkapitalbevis til 1 000 kr, ville det gi 6 millioner kroner i ny egenkapital og en mulighet til å låne ut 40 millioner (ved 15 % egenkapitaldekning).

Det vil bli utarbeidet prospekt og tegningsinnbydelse etter forstanderskapets vedtak.

Kontakt oss på e-post cultura@cultura.no hvis du ønsker å få mer informasjon om muligheten for å kjøpe egenkapitalbevis.

Alle verdens banker må i årene fremover øke sin egenkapital. Bankkrisen i 2008–2009 (i enkelte land varer den enda), viste at de fleste av storbankene i verden hadde for liten egenkapital. Overnasjonale myndigheter, som Verdensbanken og EU, har pålagt bankene strengere kapital- og likviditetskrav, som også gjelder for norske banker. Cultura Bank oppfyller allerede i dag disse kravene, men vi ser at konkuransen om så vel egenkapital som kundeinnskudd blir hardere i årene fremover. Det er derfor viktigere enn noensinne at mennesker som ønsker en mer bærekraftig økonomisk utvikling ser sammenhengen mellom denne målsetningen og nødvendigheten av å stimulere en bankvirksomhet som arbeider for de samme målene. Slik støtte kan best komme til uttrykk gjennom kjøp av egenkapitalbevis!

Ulike syn blant samfunnsøkonomene

Av Jesper Jespersen, Professor i økonomi ved Roskilde Universitet

Samfunnsøkonomi er ikke en eksakt vitenskap. Blant fagøkonomer hersker det en betydelig uenighet om hvilken økonomisk teori som det er best å legge til grunn for den økonomiske politikken for å minske krisens konsekvenser.

Det er definitivt ikke enighet blant fagkunnskapen om nødvendigheten av den politikken som hittil har vært ført både nasjonalt i Danmark og på europeisk nivå. Det forholdet at arbeidsløsheten i Europa ligger på det absolutt høyeste nivået i hele etterkrigstiden burde være nok til å mane til litt større forsiktighet og ydmykhet.

Den usynlige hånd

Mange lever i forestillingen om en perfekt fungerende markedsøkonomi, hvor markedsprisene og arbeidslønnen bestemmes av konkurransen – det som Adam Smith tilbake på slutten av 1700-tallet kalte den usynlige hånd. En ideell tilstand, hvor ingen husholdning eller bedrift kan kontrollere markedet, samtidig med at alle antas utelukkende å forfølge sine egne interesser. Denne – mildt sagt forenklete – markedsøkonomiske modellen er fortsatt den analytiske rammen som flertallet av fagøkonomer benytter seg av når de gir råd om og anbefaler 'den nødvendige økonomiske politikken'.

Arbeidskraft betraktes som en vare, og i denne enkle mar-

kedsmodellen skyldes arbeidsløshet at 'prisen', det vil si lønnen – er for høy. En reduksjon av lønnen vil skape likevekt mellom arbeidstilbud og etterspørsel. I hvert fall i teorien, men ikke nødvendigvis i virkeligheten.

Hvor kommer jobbene fra?

Det er her uenigheten blant fagøkonomer kommer inn i bildet. For det er bare neoklassiske markedsøkonomer som antar at arbeidsløsheten forsvinner av seg selv, hvis bare lønnen blir tilstrekkelig lav. Andre økonomer stiller seg derimot tvilende overfor denne positive sysselsettingseffekten. De spør ganske enkelt hvor de jobbene skal komme fra, som skal suge opp den ledige arbeidskraften? Når lønnen faller, minsker ganske riktig produksjonskostnadene; men det gjør lønsmottakernes kjøpekraft også! Hvis lønnen reduseres med for eksempel 10 prosent, så vil lønsmottakernes inntekt og dermed deres etterspørsel stort sett falle tilsvarende. Effekten blir dermed et ytterligere fall i produksjon og sysselsetting.

Mens de neoklassiske markedsøkonomene altså fremholder at en lavere lønn vil gjenspeile balansen, vil det i en realistisk makroøkonomisk modell tvert imot føre til økt arbeidsledighet og samtidig til en skjevare inntektsfordeling: større profitt for bedriftene, men mindre lønn til lønsmottakerne.

Den neoklassiske modellen er feil, mener mange. Lavere lønninger gir ikke redusert arbeidsledighet. Hvis lønningene faller, vil kjøpekraften reduseres, og bedriftene får ikke solgt like mye varer. Resultatet blir fall i produksjon og sysselsetting.

Innsparing kan være skadelig

Stilles det i dag, ikke minst i Syd-Europa hvor arbeidsledigheten er høy, krav om at det offentlige budsjettunderskuddet skal reduseres gjennom offentlige innsparinger eller skatteøkninger, vil det redusere kjøpekraften ytterligere og dermed øke arbeidsledigheten enda mer. Neoklassiske økonomer nærer en sterk tro på markedsøkonomien og den private sektors evne til automatisk å gjenskape samfunnsøkonomisk likevekt. I dette perspektivet anses velferdsstaten og de offentlige budsjettene som en bremse for denne tilpasningen. Det er derfor neoklassiske økonomer mener at lønnsreduksjon og beskjæring av velferdsstaten er en 'nødvendig' økonomisk politikk. Over for dette står de makroøkonomiske realister, som hevder at en politikk som fører til lavere lønninger i kombinasjon med fortsatte offentlige innsparinger har redusert etterspørselen ytterligere og økt ulikheten. De to forholdene har medvirket til å forsterke og forlenge krisens negative konsekvenser på produksjon og sysselsetting.

Det gir derfor ikke mening å hevde at det finnes én og bare én 'nødvendig' økonomisk politikk'.

Professor Jesper Jespersen

Offentlige utgifter hjelper privat sektor

Tilsvarende kan man stille seg skeptisk over for argumenter om at lavere dagpenger og kontanthjelp skal øke sysselsettingen. Minskes dagpengene, minskes de arbeidslediges kjøpekraft, som umiddelbart øker arbeidsledigheten, med risiko for fallende lønninger og dermed ytterlig reduksjon i det private forbruket.

Økt arbeidsledighet fører til økte offentlige utgifter til dagpenger og kontanthjelp og reduserte skatteinntekter. Men ved å holde de arbeidslediges forbruk delvis oppe gjennom inntektsoverføringer er den offentlige sektor også med på å understøtte privat sektor, fordi forbruket ikke faller så mye som det ellers ville ha gjort.

Inntektsoverføringer fra offentlig sektor holder de arbeidslediges forbruk delvis oppe og forhindrer at forbruket faller så mye som det ellers ville gjort.

William Rees

William Rees er kjent for en velbegrunnet kritikk av etablert vekstøkonomi og originale bidrag innenfor økologisk økonomi og humanøkologi. Men han er nok mest kjent for å ha utviklet analyse-verktøyet „økologiske fotavtrykk“.

Av Professor Ove Jakobsen, Senter for økologisk økonomi og etikk, Handelshøgskolen i Bodø

Til tross for at den globaliserte økonomien er i ferd med å tømme jordens naturressurser, klamrer tradisjonelle økonomer seg, i følge Rees, til abstrakte modeller, som ikke har noen forankring i økologiske forutsetninger. Konsekvensene ser vi i dag i form av økende miljøproblemer som en følge av overforbruk av naturressurser og stadig økende avfallsmengder. For å dreie utviklingen i en bærekraftig retning må vi tilpasse forbruket til hva naturen kan tåle og fremelske sjenerøsitet og sosialt ansvar istedenfor det egosentrerte menneskesynet etablert økonomisk teori bygger på. Løsningen av de miljømessige utfordringene vi står overfor forutsetter, i følge Rees, en overgang til en organisk forståelse av den verden vi lever i.

Økologiske fotavtrykk

I boken «Our Ecological Footprint», lanserte Rees og Wackernagel en metode for å beregne størrelsen på det økosystemet som kreves for å produsere de ressursene og assimilere det avfallet som følger av forbruksnivået i en befolkning. Det økologiske fotavtrykket avhenger av fire faktorer; befolkningsstørrelse, materiell levestandard, økosystemenes produktivitet og effektivitet i utnyttelse av naturressurser. Beregninger viser at det gjennomsnittlige fotavtrykket for jordens befolkning er ca. 2.7 gha (global average hectares) per pers, mens det tilgjengelige arealet er 1.7 gha. Det vil si at det i dag er et stort overforbruk av naturressurser. Analysene viser også store forskjeller mellom de 'rikeste' landene, med mer enn 8 gha, og de 'fattigste' landene, som ligger langt under 1 gha. I dag er

«økologiske fotavtrykk» en anerkjent metode som blir brukt av regjeringer i mange land, frivillige organisasjoner og forskere innenfor ulike fagområder.

Memer og paradigmer

Rees påpeker at den forståelsesrammen (paradigmet) vi legger til grunn for økonomisk teori og praksis er kulturelt betinget. Den består både av antakelser om hvordan virkeligheten er bygd opp og fungerer og av verdier og normer for sosial samhandling. Paradigmet bestemmer hva vi ser etter, hvilke sammenhenger som gjelder og hvilke metoder som er gyldige. Når ny kunnskap, som viser at etablert økonomi er på kollisjonskurs med de økologiske rammebetingelsene, i stor grad blir oversett, skyldes det at den ikke passer inn i det etablerte paradigmet til økonomer og politikere.

For å forklare hvordan dagens dominerende paradigme har utviklet seg viser Rees til Dawkins teori om «memer». Memer fungerer som bærere av kulturbetinget informasjon, holdninger, verdier og handlingsmønstre. Informasjonen overføres (ubevisst) fra generasjon til generasjon. Fornuft og intelligens har liten innvirkning på denne prosessen. Et paradigme er satt sammen av en rekke ulike memer. Et slikt meme-kompleks har stor innvirkning på menneskenes tolkning av informasjon og adferd.

I følge Rees skyldes dagens miljø- og fattigdomsproblemer adferd som kan forklares ved å vise til meme-komplekser som leder til egosentrert nyttemaksimering gjennom målsetninger

Litteratur:

- » Wackernagel, Mathis og Rees, William (1996): *Our Ecological Footprint - Reducing Human Impact on Earth*, Gabriola Island, New Society Publishers
- » Rees, William (2000): *Is there Intelligent Life on Earth?* Parkland Institute Conference, Edmonton Alberta Nov. 18. (www.aurora.icaap.org/talks/parklandrees.html)
- » Rees, William (2008): *Human nature, eco-footprints and environmental injustice*, Local Environment Vol. 13, No. 8, Dec. (pp. 685-701)

Biografi:

William Rees (1943–) disputerte for doktorgrad i populasjonsøkologi ved Universitetet i Toronto i 1973. Han har vært professor ved University of British Columbia (UBC) siden 1969. Rees var i en periode på 90-tallet direktør ved the School of Community and Regional Planning ved UBC. Han har også vært president i the Canadian Society for Ecological Economics. Rees var en viktig bidragsyter i *The Global Integrity Project*. For sin omfattende forskningsinnsats har Rees vunnet mange internasjonale priser. Blant andre Senior Kilmam Research Prize (1997), Trudeau Fellowship Prize (2007) og the Blue Planet Prize (2012). Rees forskning har resultert i over 130 vitenskapelige publikasjoner og mange populariserte artikler.

„For kanskje første gang i menneskets historie faller individuell og nasjonal egeninteresse sammen med menneskehetens langsiktige kollektive interesser.“

om produksjons- og forbruksvekst. For å håndtere miljøutfordringene er det derfor nødvendig å endre meme-kompleksene gjennom bevisstgjøring av de underliggende forutsetningene for vår mer eller mindre ubevisste adferd.

Organisk virkelighetsforståelse

Rees argumenterer for at økosfæren kan betraktes som et komplekst selv-organiserende system. Den består av et integrert samspill mellom millioner av ulike livsformer. Mennesket er en integrert del i økosfæren. Konsekvensen av en overgang til organisk virkelighetsforståelse er at økonomien må tilpasses økologiske tålegrenser og prinsipper. Ideen om at forskning skal bidra med kunnskap som gir mennesket makt over naturen må dermed erstattes av en ny tilnærming til vitenskap, der målet blir å utvikle kunnskap som lærer oss hvordan vi best kan tilpasse oss de prinsippene som gjelder innenfor naturen. Dermed blir naturen overordnet økonomien og ikke omvendt.

Rees stiller seg også kritisk til at det er en entydig positiv sammenheng mellom økning i produksjon og forbruk og forbedret velferd. Han viser til forskning som indikerer at høy velferd omfatter mer enn tilgang til materielle goder. Velferd er i tillegg avhengig av livskraftig natur, stabile samfunn, trygge lokalsamfunn, sosial rettferdighet, tilhørighet og mange andre kvaliteter.

Grønn økonomi

Rees mener at grønn økonomi i liten grad har bidratt til å løse de store miljøutfordringene vi står overfor. I stedet har grønn økonomi ført til at problemer blir tilslørt av miljøriktige ord og begreper (f.eks. «grønn vekst»). Han argumenterer også for at grønn økonomi i mange tilfeller har forsterket miljøproblemene. Forklaringen er at «grønne» effektiviseringstiltak frigir midler som bidrar til å øke det samlede forbruket av naturressurser. Rees er også kritisk til at det er mulig å skape bærekraftig økonomisk vekst gjennom teknologiske inn-

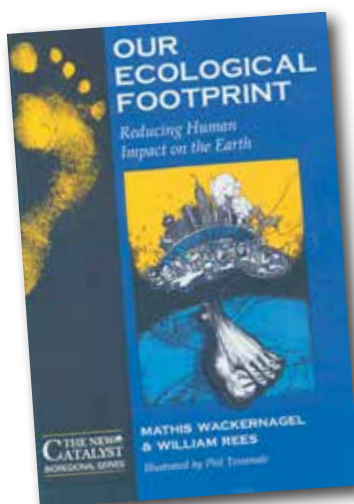
ovasjoner, som for eksempel hybridbiler, grønne bygg, og grønt forbruk. I følge Rees vil enhver økning i forbruk forsterke miljøproblemene. Han bruker lasteevnen til en båt som eksempel. Dersom lastekapasiteten blir overskredet, vil båten synke når den kommer i hardt vær, uavhengig av om lasten er konvensjonelt produserte varer eller om det er «grønne» produkter.

Økologisk økonomi

For å nå målsetningene om bærekraftige økosystemer og rettferdig fordeling av ressurser kreves det i følge Rees dyptgripende endringer. Når det mekanistiske paradigmat erstattes av begreper, teorier og modeller som er forankret i en organisk virkelighetsforståelse, får det store konsekvenser for økonomisk forståelse og handling. Det innebærer blant annet en endring fra atomistisk konkurranse til økt vekt på lokale, regionale og globale nettverksløsninger. Rees påpeker i den sammenhengen at «grønne byer» er en umulighet så lenge befolkningen er avhengig av tilførsler av varer og tjenester utenfra (eksterne nettverk) som bryter med økologiske og humanistiske verdier.

Økologisk økonomi er dynamisk og forutsetter kontinuerlig utvikling uten økt forbruk av naturressurser. Utviklingen vil blant annet bestå i at bedrifter og hele bransjer forsvinner, og nye som er mer i samsvar med økologiske prinsipper overtar.

De viktigste endringene som må til for å implementere økologisk økonomi i den praktiske virkeligheten er i følge Rees overgang; fra konkurranse til samarbeid, fra egosentrert nyttemaksimering til sjenerøsitet og fra materiell velstand til livskvalitet. Politikere må vise handlekraft i denne prosessen for å sikre at det blir etablert velfungerende globale institusjoner for gjensidig forpliktende samarbeid (jfr. Ross Jackson i *Pengevirke* nr. 2, 2013). Rees tror en slik endring er mulig fordi det for første gang i historien er åpenbart at individuell egeninteresse faller sammen med menneskehetens langsiktige kollektive interesser.

Rapport fra et spennende fredssymposium i Jondal

Av Vivi M.L. Storsletten og Ove D. Jakobsen

Nordisk Fredsakademi Symposium 2013 fant sted 26.–28. juli i Jondal i vakre Hardanger i nydelig varmt vær. Anne Helgedagsrud og Johanne Hertwig i Nordisk Fredsakademi ønsket velkommen i symposiets lokaler, som var vakkert utsmykket med billedkunstner Kari Hartveits fargerike kunstverk, som sydet av håp, musikk, lys og poesi.

Første foredrag var ved pedagog Synøve Faldalen og grunnlegger av Transcendnetverket for fred og utvikling, professor Johan Galtung. Tema var *Konflikt og fred – store ord og utfordrende innhold?*. De holdt en introduksjon til kurset i Sabona-metoden, som er et redskap for konflikthåndtering i hjem, skole og arbeid. Godt krydret med praktiske eksempler og en solid dose humor spilte de hverandres perspektiver slik at vi som hørte på fikk en helhetlig forståelse av noen av de grunnleggende prinsippene i disse metodene.

Deretter fikk vi en presentasjon av Jonatun – senter for fred, utvikling og miljø, som er under utvikling og etablering.

Om kvelden ble filmen *Peace Jam* vist. Den rommet mange inspirerende historier om fredsprosjekter i samarbeid mellom ungdom og tidligere Nobel Fredsprisvinnere, se www.peacejam.org

Lørdag åpnet med professor Johan Galtungs foredrag *Verdens tyngdepunkt rykker østover. – Bedre sjanser for fred?* Galtungs budskap var at verdighet og resultater er viktigere enn effektivitet. Han påpekte også at utvikling av en konfliktløsningskultur styrker fred gjennom å bygge bro over motsetninger. Med glimt i øyet fikk vi forklart at vi i salen sannsynligvis kunne få betegnelsen øko-terrorister i den betydning at vi hemmer profittmaksimering, men heller setter verdighet og løsninger sentralt.

Lege og professor emeritus ved Senter for internasjonal helse ved UiB, Gunnar Kvåle, holdt så et tankevekkende foredrag, *Klimaendringer og helseutfordringer*. Det vil bli et enda større skille mellom klima- og sykdomsbilder mellom nord og sør. Tankevekkende prognoser om at det vil være 2 milliarder mennesker på verdensbasis som lever i slum i byene i 2030 rystet også rettferdighetsrefleksjonen i oss. Det samme gjorde fortellingene om nordmenns flyvaner; 5 millioner nordmenn flyr like mye som 40 millioner europeere. Kvåle fremhevet nødvendigheten av overordnede politiske tiltak for å komme frem til en myk landing uten overoppheting av kloden.

Professor ved Senter for økologisk økonomi og etikk ved Universitetet i Nordland, Ove Jakobsen, holdt et foredrag om *Ny økonomi basert på dialog og samarbeid*, hvor han fremholdt behovet for en dypere systemisk endring, fremfor tiltak som reduserer symptomene av dagens vekstbaserte konkurranse-

økonomi. Han påpekte at den etablerte økonomien er forankret i et mekanisk verdensbilde, hvor modellene som brukes ikke favner den virkelighet vi lever i. Konsekvenser av overgang til økologisk økonomi, som bygger på en organisk virkelighetsoppfatning, er blant annet en endring fra konkurranse til samarbeid, fra lineære verdikjeder til sirkulære, fra ensidig vektlegging av lønnsomhet til andre verdier, som rettferdighet og tillit. I følge Jakobsen holder det ikke lengre å forsøke å eliminere symptomer og dekke over med grønnmaling av eksisterende tankegods, det må grunnleggende endringer til.

Forsamlingen fordelte seg så i 4 grupper, med tema henholdsvis Kurs i Sabona, Praktisk Fredsarbeid, Klima og Helse og Ny økologisk økonomi. Kvelden ble avsluttet med en flott konsert i Jondal kirke, *Lett regn av Lys*, med folkemusiker, slåteskald og skribent Benedicte Maurseth.

Gruppearbeidene fortsatte søndag, og Galtungs foredrag om *Syv veier til lykke* ga en styrket optimisme i forsamlingen. En rød tråd gjennom dette var åndelig vekst og betydningen av å ha livsprosjekter og noe å jobbe for som er større enn oss selv, men som vi også finner igjen i en resonans i oss selv og vårt menneskelige potensiale.

Etter lunsj fikk vi høre om flerfoldige fredsinitiativer, deriblant Norges Fredsfond, Hardanger Fredsfilmfestival og Norsk Dialog.

Som avslutning var det satt av tid til en paneldiskusjon hvor nye innspill åpnet for et mer utbredt samarbeid mellom ulike fredsforkningsaktører, nye veier for fredsarbeidet og styrking av Jonatunet som senter for fred, utvikling og miljø.

www.nordisk-fredsakademi.no
www.jonatunet.publishpath.com
www.norgesfredsfond.no
www.norskdialog.no

Occupy World Street

Av Lars Pebrson, administrerende direktør i Merkur Andelskasse, Danmark

Ross Jacksons bok *Occupy World Street* er nå kommet ut på dansk. Boken er intet mindre enn et forslag om en sammenhengende reform av verdens politiske og økonomiske institusjoner.

Den første halvparten av boken er en analyse av nå-situasjonen for klima og miljø. Det blir særlig lagt vekt på 'peak oil', dvs. den situasjonen at oljeproduksjonen når toppen, mens etterspørselen fortsetter å vokse. Ifølge Jackson vil det føre til økonomisk kaos, som følge av voldsomt stigende råvarepriser. Jackson viser også hvordan de økonomiske doktrinene i nyere tid har antatt en form der de utelukkende er til fordel for en global elite – og det fører til sterkt voksende ulikhet. Jackson ser ulikheten som et kjerneproblem – ulikheten trenger inn i hjertet av demokratiet og forårsaker en forvridning av maktforholdene. Det blir i realiteten den globale eliten og de største bedriftene som har avgjørende innflytelse på de valgte politikerne, snarere enn velgerne og nøytral sakkunnskap.

Det er spennende at Jackson våger skinnet ved å legge frem forslag til hvordan vi kan komme ut av det nåværende dødvanet. Det er det ikke mange som har gjort så konkret!

Jackson gir seg ut på et oppgjør med frihandelsideologien og frie kapitalbevegelser. Han peker korrekt på at ingen av de nåværende rike landene har oppnådd sin velstand ved frihandel, men tvert imot har de støttet og beskyttet oppbyggingen av landenes eget næringsliv gjennom industrialiseringens

tidsalder. Først når de har oppnådd en styrkeposisjon, forlanger de frihandel også av svakere land, som ikke har vært gjennom en tilsvarende fase.

„Jackson ser ulikheten som et kjerneproblem – ulikheten trenger inn i hjertet av demokratiet og forårsaker en forvridning av maktforholdene.“

Derfor mener Jackson at ethvert land har rett til å beskytte sin hjemlige produksjon, særlig nøkkelproduksjoner, som matvarer og andre livsnødvendigheter, og at hvert land derfor også er best tjent med sin egen valuta. Hans ekspertise på valutaområdet kommer tydelig til uttrykk i noen av de beste avsnittene i boken, hvor han bl.a. foreslår en ordning som vil kunne løse problemene ikke bare med land med permanente

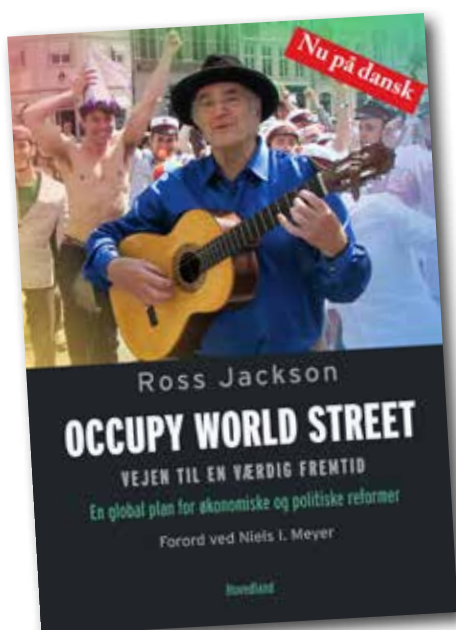
underskudd på sine handelsbalanser, men også problemene med andre lands permanente overskudd – logisk sett et like stort problem, når man betrakter verden som en helhet.

Jackson foreslår en rekke nye internasjonale organisasjoner som grunnlag for en ny mellomstatlig ordning, som kan sikre at vi ikke overutnytter/ødelegger naturgrunnlaget. Det kan selvsagt reises innvendinger mot enkeltheter, og Jackson oppfordrer til debatt. I hvert fall kreves en hittil usett fokusering fra statenes og befolkningenes side på langsiktige felles mål, fremfor på kortsiktige særinteresser.

Overgangen forestiller han seg skjer gradvis, ved at enkelte nasjoner går foran og som en start bryter ut av Verdenshandelsorganisasjonen WTO. Norge nevnes, da det ikke er medlem av EU og dermed har visse frihetsgrader.

Jackson har en sterk tiltro til at kravet om reell bærekraft og et oppgjør med det økonomiske vekstparadigmet vil komme nedenfra. Skeptikere kunne bl.a. innvende at foreløpig har den økonomiske krisen trukket både velgere og politikere i mer konvensjonell, snarere enn i mer eksperimenterende retning. Boken er et spennende og stimulerende opplegg til debatt og fortjener å bli lest og diskutert.

Les eventuelt også Pengevirke 2, 2013, hvor Ove Jakobsen gir et overblikk over Jacksons biografi og arbeid.

Ross Jackson
Occupy World Street
 Forlaget Hovedland 2013, 344 sider.
 ISBN 978-87-7070-357-4
 Boken er utgitt på dansk

Gode penger

Av Lars Pebrson, administrerende direktør i Merkur Andelskasse, Danmark

Et av emnene som diskuteres i finanskrisens kjølvann er vårt monetære system, det vil si hvordan penger blir utstedt og blir satt i sirkulasjon i samfunnet.

En av ideene som debatteres kalles 'full reserve banking', og dens fremste talsmann, lektor og Phd Ole Bjerg, Copenhagen Business School, har nå utgitt en debattbok om emnet.

'Full reserve banking' er et oppgjør med den pengeskaping som skjer i den private banksektoren via utlånene, også kalt 'kredittekspansjon'. I takt med at kontante penger spiller en mindre rolle og bankvesenet blir mer og mer elektronisk, har mengden av såkalte kontopenger vokst dramatisk og utgjør i dag langt den største delen av den samlede pengemengden, altså kontanter og bankinnskudd uten oppsigelse.

Som det er i dag fører en nettostigning i bankenes utlån til en tilsvarende stigning i innlånet og dermed pengemengden. Dette fremstilles ofte som at bankene skaper 'penger av ingenting' og at banken derfor slett ikke behøver å være i besittelse av de pengene som den låner ut. Dette gjelder imidlertid for banksektoren som helhet – og ikke for den enkelte bank. Øker en bank sitt utlån raskere enn de øvrige bankene uten en tilsvarende økning i innskudd, vil den snart slippe opp for likviditet. Dette kommer sjelden tydelig til uttrykk når talsmenn for 'full reserve banking' diskuterer emnet, og det gjør det heller ikke i Ole Bjergs bok.

Kritikken av det nåværende system, kalt 'fractional reserve banking', går særlig på to forhold: Muligheten for å utstede (konto)penger gir banken en urettmessig, samfunnsskapt gevinst, som ikke fremkommer i regnskapet. Det mest nærliggende kunne være å avkreve bankene en avgift som skal kompensere for 'pengeskapingsgevinsten'.

Det andre er at bankenes långiving er prosyklisk, dvs. i gode tider gis det for mange lån, og i dårlige tider havner man i motsatt groft. På den måten blir de økonomiske svingningene, for eksempel ved bobler som brister, større enn de behøver å være. Dette argumentet er etter min oppfatning langt det sterkeste av de to.

Ole Bjerg argumenterer for at Nationalbanken ikke bare skal ha enerett til å utstede kontanter (som i dag), men også enerett til å utstede elektroniske penger. Dette kan skje ved at alle ikke-bundne konti plasseres i Nationalbanken (uten rente, men med full innskytergaranti). De private bankene skal kunne ta i mot spare/investeringskonti (med rente og uten innskytergaranti), som så skal danne grunnlag for utlån til næringslivet, boligfinansiering etc.

Nationalbankens utstedelse av kontopenger vil bety at den samlede pengemengde vil være i Nationalbankens hender, og

en økning av pengemengden – i det omfang Nationalbanken finner dette hensiktsmessig – vil for eksempel kunne skje ved at staten foretar offentlige investeringer betalt med nye penger. Disse nye penger vil dermed ikke etterlate staten med en 'gjeld' til noen, slik som det skjer i dag ved utstedelse av statsobligasjoner. For ikke å skape inflasjon er det til gjengjeld viktig at de nye pengene omsettes i en varig verdi for samfunnet – for eksempel skoler, jernbaner, energisystemer eller annet.

Debatten om 'full reserve' kontra 'fractional reserve' er interessant, og derfor skal Ole Bjergs bok hilses velkommen. Den er lett tilgjengelig, og Ole Bjerg oppfordrer selv til debatt og motsigelse. Han legger ikke skjul på at han er tilhenger av full reserve systemet, og derfor må leseren i mange tilfeller selv tenke seg frem til praktiske og teoretiske innsigelser.

'Full reserve' praktiseres ennå ikke i noe land, og det vil kreve stort politisk mot å være det første. Det må derfor kunne gi grunn til noe frustrasjon å sette all energi inn på en slik idé.

Det er jo ikke slik at økonomiske bobler ikke kan hemmes eller unngås, samtidig med at man har fractional reserve banking. Politikkerne, for eksempel i Danmark, avstod bare fra å gjøre det nødvendige, enten årsaken til de manglende inngrepene var ideologisk eller populistisk.

Ole Bjerg
Gode Penge
 Informations Forlag, 100 sider
 ISBN: 978-87-7514-436-5
 Boken er utgitt på dansk

Grønne løsninger

Av Arne Øgaard

„Pengeseddelen er det mektigste maktmiddel på jord, for det er penger som styrer utviklingen i verden“.

Dette skriver siviløkonom Per Hjalmar Svae, som helt siden 1977 har arbeidet aktivt med spørsmål knyttet til økologi og økonomi. I tillegg til å forske og forelese har han også vært med på å sette i gang flere samvirkeforetak. Han var blant de første som oppfordret til å bruke penger som daglig stemmeseddel, og han har utarbeidet forslag til en ny merkeordning som skal gjøre dette lettere for forbrukerne. Han har skrevet grundige utredninger om hvordan skattlegging kan fremme en mer bærekraftig utvikling. Han har utarbeidet en modell for en helhetlig økonomi og også en modell som innfører en grønn dimensjon i den vanlige rød-blå aksen. Svae har innsett at nye økonomiske modeller ikke er nok, skal det skje endringer må vi som mennesker fortsette evolusjonen ved å utvikle en hjertekultur. Alt dette og mye mer redegjør han for i sin nye bok *Løsningen er grønn*. Dette er ikke som ofte ellers en bok med hovedvekt på beskrivelser av alt som har gått og fremdeles går galt. I denne boken ligger hovedvekten på alt vi kan gjøre på alle nivåer i samfunnet. Svae har omfattende kunnskap og mange gode ideer, men det betyr selvsagt ikke at det ikke er mye som kan og bør diskuteres videre. Denne boken er et godt utgangspunkt for fruktbar diskusjon og inspirasjon til nye handlinger. Bokens ideer kunne kommet klarere frem om forlag og forfatter hadde tatt seg tid til å stryke en del gjentakelser og mindre vesentlige kommentarer, men det er mulig det hastet med å få den ut som et bidrag i Miljøpartiet de grønnes valgkamp. Forfatteren er selv aktiv i dette partiet.

„Dette er ikke som ofte ellers en bok med hovedvekt på beskrivelser av alt som har gått og fremdeles går galt. I denne boken ligger hovedvekten på alt vi kan gjøre på alle nivåer i samfunnet.“

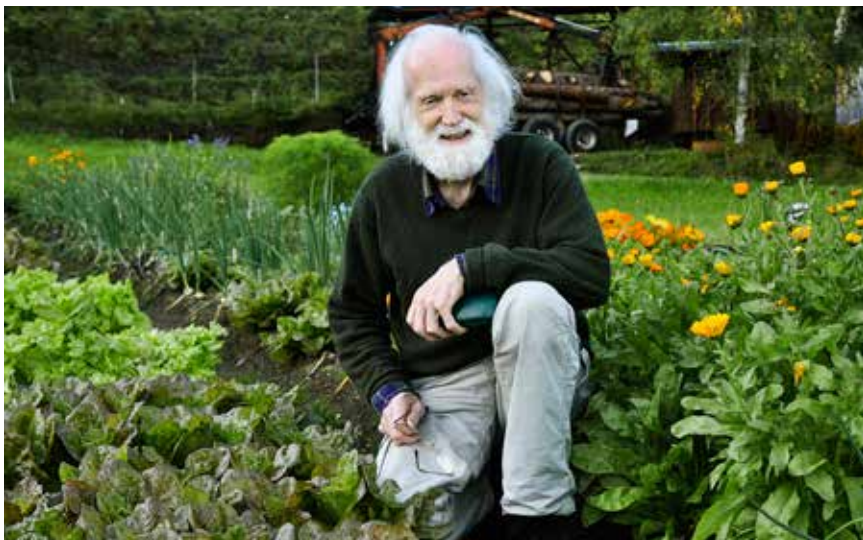

Per Hjalmar Svae
Løsningen er grønn
 økonomi-politikk-livsstil
 Flux forlag 2013
 ISBN: 9788292773550

Verdisamvirke

– grønn assosiativ økonomi

Av Dag Hauffen, Økologisk gårdbruker og eier av nettstedet www.verdisamvirke.no

Valgdebatten har på ny satt lys på egoismen innen markedsøkonomien, og fra grønn side spørres det etter en behovsstyrt- og kooperativ økonomi.

I de næringsøkonomiske prosessene må vi forholde oss til både reale og økonomiske verdier. Om du er sulten utgjør brød en real verdi for deg. Det reale objektet brød kan tilfredsstille ditt behov for mat. Har du flere brød enn du behøver, er du baker og vil selge. Da vurder du hva du skal forlange i bytte, den økonomiske verdien av brødet.

Et objekts realverdi oppstår ut fra forventningen om objektets behovsdekkende funksjon. Økonomisk verdi derimot oppstår ikke ut fra hva objektet skal brukes til, men at det kan omsettes. Motivet for våre handlinger kommer alltid an på vår verdiopplevelse av det handlingen skal skape eller opprettholde. Er det så de reale eller økonomiske verdiene som motiverer aktørene i den næringsøkonomiske prosessen? Begge deler, men vi kan se at aktørens rolle blir avgjørende for hvilken verdi som blir den dominerende. For forbrukeren er den reale verdien det primære. Såfremt produktet dekker et behov og kan betales, er prisen av underordnet betydning. Omsetter derimot må selge produktet videre. Hans interesse må rette seg mot differansen mellom pris på innkjøp og videresalg. Profitten, de økonomiske verdiene, blir det motiverende. Produsenten vil måtte forholde seg til begge verdiene.

En sunn balanse mellom de tre aktørene kan oppnås gjennom en assosiativ organisering av næringslivet, en kooperasjon som omfatter alle tre ledd, et verdisamvirke, som til forskjell fra

markedsøkonomien setter de reale og de økonomiske verdiene i riktig relasjon til hverandre. Slik kan en behovs- og kooperativ økonomi skapes: Verdisamvirke er en assosiasjon, et forum for kommunikasjon og avtaler rundt aktuelle produkt. Formålet er forlik mellom interesser ut fra produksjons- og omsetningsleddene og interesser ut fra et forbrukerstandpunkt.

Som forbruker stiller jeg tre spørsmål mht. produktets realverdi. 1) Kvaliteten: Har produktet funksjonen jeg ønsker? Gir produktet meg mulighet til å gjennomføre det jeg anser som verdifullt i livet? 2) Natur og miljø: Hvilke konsekvenser har fremstillings- og fraktemåten? 3) Mellommenneskelige forhold: Er handelens verdiutveksling rettferdig?

Aktørene i både produksjons- og omsetnings- og i forbrukerleddet er klare over at en eller annen form for samhandling uansett vil måtte finne sted. Enighet rundt hvordan produksjon, transport og prissetting skal foregå trenger derfor ikke bli særlig problematisk når partene først har kommet på talefot med hverandre.

Kommunikasjon om et produkt vil kunne føre til større gjensidig bevissthet rundt de praktiske og økonomiske forhold ved produksjon og handel og om rådende verdioppfatninger. Derfor vil partene kunne inngå avtaler om produksjons-, produkt- og distribusjonskvaliteter og rettferdige førstehandspriser ut fra standpunktene de representerer.

Produkter fremstilt i samsvar med slike avtaler kan merkes med Verdisamvirkets eget kvalitetsmerke på lik linje med dagens Svanemerke. Slik vil interesserte forbrukere kunne gjenkjenne produktene. Ved hjelp av Verdisamvirke blir forbrukerinteresser premissgivende for produksjon, omsetning og forbruk av de aktuelle varene.

Verdisamvirke muliggjør at produksjon, omsetning og forbruk kan gjennomføres med minst mulig belastning av natur og miljø og under rettferdige forhold. Ut fra forbrukernes ønsker vil produsentene kunne skape verdier mennesker har behov for. Produksjonsmåten og produktene vil derved bli av best mulig kvalitet. Slik kan vi kan for eksempel få en slutt på at produkter bevisst lages med kort levetid, slik vi har sett innen for eksempel hvitevare-handelen. Og omsetningsleddet vil kunne distribuere og omsette varene gjennom rettferdig handel.

HØSTKAMPANJE FOR CULTURA GAVEFOND

Send sms **GAVEFOND** til **2007**
for å gi 100 kroner

Cultura Gavefond
– penger med stor vitalitet.

ISSN 1399-7734/
Online: ISSN 1901-2020

Pengevirke 3/2013

Utgis av
Cultura Bank
www.cultura.no

Redaksjon
Arne Øgaard (redaktør)
arne.ogaard@steinerskolen.no

Jannike Østervold
jannikeo@cultura.no

Cultura Bank har et redaksjonelt samarbeid med Merkur Andelskasse i Danmark, som er medlem av Global Alliance for Banking on Values og drives etter prinsippene for social banking.

Layout

Martin Helbo, Pixels & paper
www.pixelpaper.dk

Oversettelse

Jannike Østervold

Opplag

4 200

Bladet utgis 4 ganger i året.
Neste gang desember 2013.

Frist

Bidrag til neste utgave kan sendes til
Pengevirke senest 21. oktober 2013.

Tema neste nummer
Globalt perspektiv

Trykk
Scanprint A/S

Forside

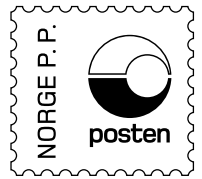
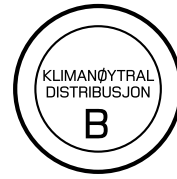
Fra borgerlønnssprosjektet i landsbyen
Otjivero i Namibia, omtalt på s. 14.
Foto: bignam.org

Holdninger og synspunkte som kommer til uttrykk i de enkelte artikler og innlegg, er forfatterne selv ansvarlige for. De er dermed ikke nødvendigvis uttrykk for redaksjonens synspunkte.

Pengevirke er trykt på RePrint papir, fremstilt af 50% resirkulerte fibre og 50% cellulosefibre. Papiret er Svane- og FSC merket.

RETURADRESSE
Cultura Bank
Postboks 6800 St. Olavs plass
NO-0130 Oslo

CULTURA GAVEFOND

Gaver er frie penger, utviklingspenger, penger som gir kraft til nye initiativer. Hvis ikke mennesker i tidligere tider hadde fått økonomisk frihet til å realisere prosjekter de brant for, ville dagens kultur vært langt fattigere.

Cultura Gavefond er grunnlagt for å få det til å spire og gro i kulturlivet. Et vidt kulturliv med forskning, erkjennelse, kunst, bokprosjekter og seminarer og også prosjekter som fremmer solidaritet, samarbeid og mellommenneskelig forståelse. Aktiviteter som ikke i første omgang gir noe økonomisk utbytte, men som likevel har positive ringvirkninger.

Gavefondet opplever et stort behov for friske penger, som kan brukes til å hjelpe frem spennende og livskraftige prosjekter innenfor Cultura Banks virkeområde. Blant prosjektene som har fått støtte de siste årene er: Oikos, oppstartbidrag til Dialogos, bok om Sekem, Christian Egges bok «Levende økonomi», seminar om andelslandbruk, deltakelse på sommerskole i social banking og bidrag til frikjøp av jord for stiftelsene Alm gård og Fokhol gård. Behovene er langt større enn tilgangen, og fondet har i dag lite gavemidler igjen å fordele.

UTFORDRING TIL PENGEVIRKES LESERE:

Hvis alle som leser Pengevirke gir 100 kr hver til Cultura Gavefond, får vi inn over 400 000 kroner, som vi kan dele ut til gode prosjekter. Vi har gjort det lett å gi en gave:

Send sms **GAVEFOND** til **2007**

for å gi 100 kroner til Cultura Gavefond.

Du kan også overføre penger til gavefondets bankkonto 1254 05 19208. Resultatet av aksjonen vil bli publisert i neste Pengevirke. Husk at mange bekker små ...

SØKNADSFRIST

Neste søknadsfrist for å søke om tildeling fra gavefondet er **15. desember 2013**.

Ved denne utdelingen vil prosjekter i tilknytning til biologisk dynamisk- og økologisk landbruk eller økologisk økonomi være prioriterte områder.

Send e-post til cultura@cultura.no, med 'Søknad gavefond' i emnefeltet.

eller skriv til:

Cultura Gavefond

c/o Cultura Bank

Postboks 6800 St. Olavs plass
0130 Oslo

